

ČASOPIS PRO EKOGRAMOTNOST

ČÍSLO 2 | ROČNÍK 11
KVĚTEN 2013

BEDRník

hlavní téma:

místní ekonomika

Venkovský ráj
s ekonomickým sebevědomím

Z trosek až k obdivované vsi

Za jeden provaz

Globalizace vs. lokalizace

Co budeme jíst, až dojde ropa?

Zelenina, kde byste ji nečekali –
– urban gardening

Transition Towns –
– města přechodu

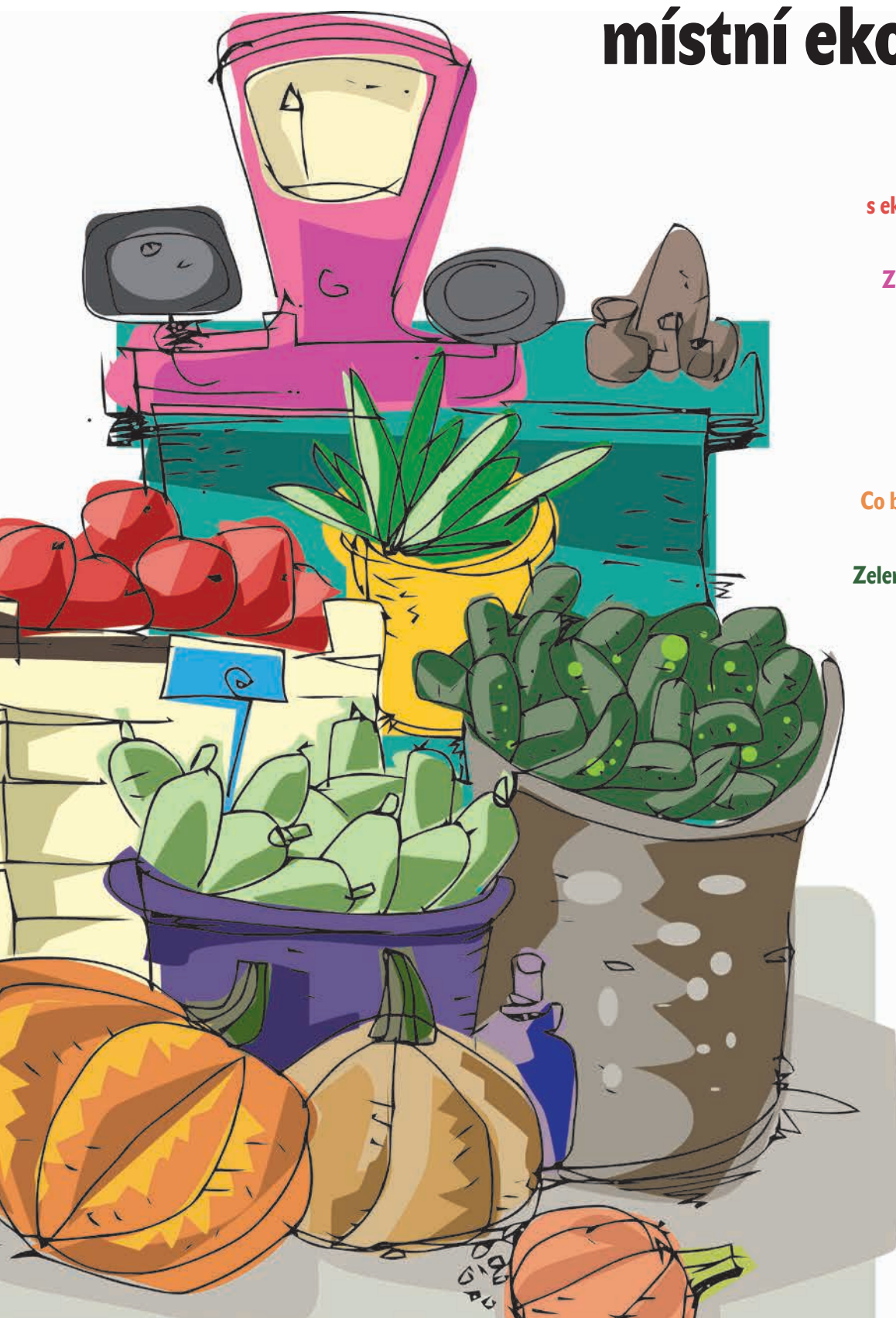
O výjimečnosti českého
samozásobitelství

Blízkost
aneb O výhodách
místní ekonomiky

Čtverečková zahrádka

Jak pře(d)kládat svět

Local Heroes

Venkovský ráj s ekonomickým sebevědomím

Hostětín na Zlínsku je známý jako ekologická vesnice. Díky spolupráci Ekologického institutu Veronica a místních se v obci uskutečňuje řada ekologicky šetrných projektů, které zároveň posilují místní a regionální ekonomickou soběstačnost, jako je biomošárna a sušárna ovoce, obecní výtopna na biomasu, využívání sluneční energie k ohřívání vody a výroba elektřiny, kořenová čistírna odpadních vod, instalace úsporného veřejného osvětlení, pasivní budova vzdělávacího centra či ovocný sad se starými odrůdami ovoce a šetrné hospodaření v krajině ve spolupráci s pozemkovým spolkem. Podrobná analýza modelových projektů udržitelného rozvoje Co přinesly projekty v Hostětíně?, kterou zpracovali autoři z Trastu pro ekonomiku a společnost a Ekologického institutu Veronica, je dostupná na: <http://hostetin.veronica.cz/nase-publikace>.

Hostětínské projekty pokračují i v době nepříznivé globální ekonomické situace a v praxi ověřují recepty, jak může místní život a hospodaření fungovat krize nekrize. Se začátkem května 2013 zahájilo Centrum Veronica Hostětín nový projekt „Hostětínskou cestou: rozvojem místní ekonomiky k udržitelnosti organizace i regionu“. Zaměřuje se na podporu místní ekonomiky v obci Hostětín a regionu Bojkovsko. Staví na faktu, že Centrum Veronica Hostětín je významným aktérem místní ekonomiky: prakticky všichni odborníci i provozní zaměstnanci jsou z regionu. Téměř 28 % potravin, teplo a řada dalších služeb se nakupuje v regionu. Centrum Veronica do regionu přitahuje návštěvníky.

Poskytuje jim nabídku v oblasti osvěty a vzdělávání, kterou staví právě na projektech realizovaných v Hostětíně, ale také umožňuje pobyt v ekopenzionu v atraktivní přírodě Bílých Karpat. Znamená tedy přínos pro ekonomiku území, pro jeho obyvatele, místní podnikatele, živnostníky, tradiční řemeslníky.

„V rámci projektu prozkoumáme spotřebitelskou roli našeho centra a navrheme cesty podpory prodeje místních výrobků a nákupu místních služeb,“ uvádí Ing. Marie Křiváková, finanční a personální vedoucí Centra Veronica Hostětín. „Velkou pozornost budeme věnovat podpoře místních občanů v nabídce tradičních a speciálních výrobků, například prodeji ze dvora, propagaci řemeslných výrobků. Zatraktivněním a doplněním naší nabídky o další zajímavosti regionu a spoluprací s ostatními organizacemi a poskytovateli služeb se budeme snažit o prodloužení pobytu návštěvníků v regionu. V rámci projektu se také bude počítat ekonomický ukazatel lokální multiplikátor, jehož pomocí lze popsat příspěvek jakéhokoli ekonomického subjektu k oběhu financí v místní ekonomice.“

Aktuální nabídku exkurzí, výukových a pobytových programů pro školy, odborných praxí či stáží pro učitele, kurzů a dalších akcí pro veřejnost, firmy a další zájemce a pobytů s možností doprovodných programů typu zelená kancelář, desatero domácí ekologie, ekologické stavitelství, ekologické zemědělství, ochrana klimatu a úspory energie, ekologická stopa najdete na: www.hostetin.veronica.cz.

Ze zdrojů Ekocentra Veronica Hostětín zpracovala Hana Kolářová
Foto: archiv Ekocentra Veronica Hostětín

Obecní výtopna na biomasu.

Biomošárna.

Historická sušárna ovoce.

Pasivní dům.

Teplo a elektřina z čistého zdroje.

BEDRNÍK

ČASOPIS PRO EKOGRAMOTNOST

BEDRNÍK 2/2013

květen 2013

časopis pro ekogramotnost;

www.pavucina-sev.cz

ISSN 1801-1381.

Ev. č. MK ČR 15710.

Vydává Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory -

SEVER pro Sdružení středisek

ekologické výchovy Pavučina.

Redakční rada:

■ Praha - Tomáš Hodina

(ZČ HB Botič Toulcův dvůr)

Středočeský kraj - Jana Dufalová

(ZO ČSOP Vlašim)

■ Plzeňský a Karlovarský kraj - Lenka Prunerová

(Ameyst Plzeň)

■ Ústecký kraj - Ivana Poláčková

(SEVER, pracoviště Litoměřice)

■ Kraj Vysočina - Jana Čížková

(Chaloupky Kněžice)

■ Moravskoslezský a Zlínský kraj - Jakub Boháč

(Alcedo Vsetín)

■ Olomoucký kraj - Zuzana Janková

(Sluňákov - centrum ekologických aktivit města

Olomouce)

■ Jihočeský kraj - Erika Hovorková

(CEGV Cassiopeia České Budějovice)

■ Jihomoravský kraj - Markéta Machátová

(Lipka Brno)

■ Královéhradecký kraj - Radka Urbánková

(SEVER, pracoviště Hradec Králové)

■ Pardubický kraj - Jiří Bureš

(Ekocentrum PALETA Pardubice)

■ Liberecký kraj - Lenka Dědková

(SEV Divizna, ZOO Liberec)

■ SSEV Pavučina - Blanka Tausková

Šéfredaktorka: Hana Kolářová

Redakce: K Meitu 200, 142 00 Praha - Písnice

(261 910 608, 731 179 913,

e-mail hana.kolarova@tisicali.cz

Korektury: Kateřina Chobotová

Grafická úprava, sazba: Petr Kutáček

Tisk: VAMB Štětchovice

Náklad: 1 350 ks

Vytiskeno na recyklovaném papíru.

Příspěvky, prosím, posílejte na adresu redakce.

SEVER, Horská 175, 542 26 Horní Maršov

tel. 739 203 200

e-mail sever@ekologickavychova.cz

www.sever.ekologickavychova.cz

SSEV Pavučina

Senovážné náměstí 24; 116 47 Praha 1

tel. 234 621 386

e-mail info@pavucina-sev.cz

Objednávky: Jana Skučková, Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER, pracoviště Horní Maršov, třída Josefa II. 97, 542 26 Horní Maršov, jana.skuckova@ekologickavychova.cz, 734 310 969

Hlavní téma příštího čísla:

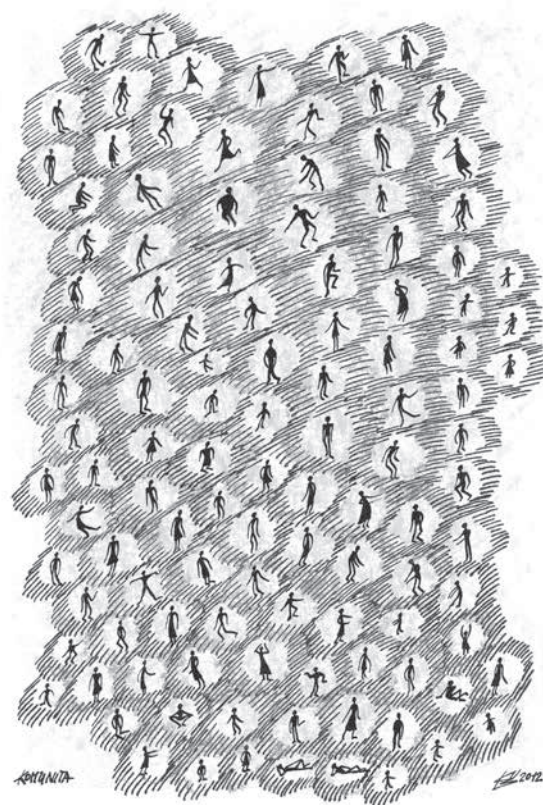
ARCHITEKTURA - SOBĚSTAČNÝ DŮM

(redakční uzávěrka 20. 6. 2013)

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

UŽ JSTE ZAZNAMENALI, ŽE KROMĚ GLOBALIZACE EXISTUJE TAKÉ PROCES LOKALIZACE? Věnovali jsme mu toto číslo Bedrníku.

Globalizace možná nejvýrazněji charakterizuje naši současnost. Po celé Zemi se velmi snadno a rychle komunikuje, obchoduje, dopravuje. Proč se tato expanzivní strategie v lidském chování tak prosadila? Souvisí s vysoce ceněnou hodnotou, jako je svoboda – osobního rozvoje, poznání, pohybu? Globalizace nepochybně lidem přináší dobra: účinné šíření informací a znalostí, ohromnou praktickou solidaritu při velkých neštěstích, která by nebyla možná bez vytvořených zdrojů různého druhu. Ale globalizace, jak už dnes dobře víme, s sebou nese i rizika – environmentální, prohlubování sociálních a ekonomických nerovností, disfunkcí a krizí. Kruh se uzavírá v tom smyslu, že nevládnutí rizik globalizace paradoxně může svobodu omezovat. A tak je určité namísto zamýšlet se nad jádřními otázkami: Jaké jsou naše skutečné potřeby? Opravdu je lze šmahem uspokojit prostřednictvím globálního tržiště? Opravdu potřebujeme převážet suroviny a produkty z jednoho konce světa na druhý, abychom dobře žili a byli šťastní? Nepřineslo by nám v mnoha případech stejné uspokojení a méně nepříznivých vedlejších účinků to, co můžeme získat blízko, doma, za vlastními humny, ve svém regionu? Ať už jde o produkty, služby nebo vztahy... To vše obnáší proces lokalizace. Jdou globalizace a lokalizace proti sobě? Zdá se, že v mnoha ohledech se nemusí vylučovat, být pouze extrémem. Můžeme se na ně dívat jako na dvě stránky téhož (dobrá). Záleží, jak s nimi budeme nakládat. Lokalizace může pomoci léčit globalizační neduhy, i když zatím je chudou popelkou. Ba, ve střední a východní Evropě mají s ní spojené komunitní aktivity dokonce příchut čehosi, co se neosvědčilo, co ale ve skutečnosti bylo zneužito. O tuto zkušenost jsme bohatší a obezřetnější. Ovšem čím pestřejší, méně totální bude svět – třeba v příklonu ke konzumu, zestejňování produkce a ekonomické konformitě –, tím spíše se z té diversity mohou klubat a růst životaschopné formy bytí. A když to navíc má lidský rozměr, ohleduplnost, spontánnost, a dokonce radost z činění, co chtít víc? Hádám, že místně zakotvený rozvoj má vytváření pestrosti, kreativní diversity ve své podstatě.

Kresba: Katka Jelínková

V tomto Bedrníku najdete vedle souhrnu základních informací o ekonomické lokalizaci jako obvykle příklady dobré praxe, které souvisí s místní ekonomikou a vzděláváním, ať už jsou to aktivity Centra Veronika Hostětín, pracoviště Lipky Rychta v Krásensku, nebo program Škola pro udržitelný život. Nabitá je rubrika metodických návodů, kde se seznámíte s tím, jak se počítá ukazatel stupně ekonomické lokalizace nebo s programem střediska Chaloupky věnovaným místní ekonomice. Také můžete vyzkoušet něco ve skrz praktického – Čtverečkovou zahrádku. V příštím čísle Bedrníku navážeme v měřítku ještě bližším, jeho téma bude: ARCHITEKTURA - SOBĚSTAČNÝ DŮM.

Radost z objevování netušených možností, které poskytují vaše místa, kde žijete a učíte, přeje

Hanka Kolářová

Venkovský ráj s ekonomickým sebevědomím 2

INSPIRACE

Krásensko a jeho Rychta 4

Za jeden provaz 6

O revíru 9

E-dur – dovednosti pro udržitelný rozvoj 9

Obhájili jsme ekoškolu! 10

PROMĚNY

Globalizace vs. lokalizace 11

O výjimečnosti českého samozásobitelství 15

DIDAKTIKA

Peníze nebo život 17

Blížkost aneb O výhodách místní ekonomiky 20

Čtverečková zahrádka

aneb Zahradničení ve stopách čtverečních 23

Krajina je nejkrásnější učebnice 25

Průjezd, nebo obchvat? 26

NABÍDKA

Publikace 28

Programy 30

Filmy 30

Dobré rady zdrama 31

KRÁSENSKO A JEHO RYCHTA

Grávštýnské, Matčino, Řehtáč soudkovitý. Co se skrývá pod těmito poetickými názvy? A co Althanova renglóda či Durancie? Tušíte? Ano, jde o tradiční a regionální odrůdy ovocných dřevin. Jaký význam mají pro nás?

Krásenský sad

„Babi, 57. strom, Smiřické vzácné, jsem sázela já, koukni, tady mám jménočku,“ chlubí se Petra z Krásenska. Díky její pomoci a práci několika desítek místních se travnatá stráž u obce Krásensko na Dražanské vrchovině změnila během dvou let na sad tradičních a regionálních odrůd ovoce s více než stovkou vysazených stromů. S prací se začalo vysazením jabloní a hrušní na podzim v roce 2009 během Krásenských oslav podzimu s podtitulem „Vezměte rýč a přijďte vysázet obecní sad“. I v následujícím roce se na stráni sešli krásenští a další návštěvníci, často vyzbrojeni vlastními rýči. Do sadu společnými silami vysadili peckoviny a živý plot.

Společný projekt obce a pracoviště Lipky Rychta už začíná nést své ovoce, a to doslova. Boikovo byl první stromek v místním sadu, na kterém se urodila jablka. Zaměstnanci Rychty každoročně s obcí organizují podzimní akce, dělí se o péči o sad a také se snaží získat finanční podporu pro další rozvoj sadu.

Naším cílem je nejen podpora udržení a obnovy kulturního dědictví, ale také zvýšení diverzity krajiny a rozmanitosti druhů. Proto jsme do sadu vysadili i různé keře jako hlohy, lísky, dřínky, trnky, řešetláky, střemchy a další. Sad doplňují informační tabule a také suché zídky pro plazy, tyče pro dravce, hmyzí hotel... Každý stromek je označen cedulkou s uvedenou odrůdou a jménem, kdo strom vysadil. Podařilo se nám vydat i publi-

kaci zaměřenou na sad a staré odrůdy jabloní (dostupná na pracovištích Lipky i e-shopu, <http://www.lipka.cz/e-shop>).

Krajové formy a tradiční odrůdy ovocných stromů jsou výsledkem šlechtitelských dovedností několika generací zahradníků a pěstitelů z různých klimaticky vhodných oblastí Evropy, někdy i přímo z regionu. Velkou výhodou je jejich přizpůsobení klimatickým podmínkám Dražanské vrchoviny a mnohdy i zvýšená odolnost vůči různým nemocem a škůdcům. Nabízí velkou pestrost využití. Najdeme mezi nimi odrůdy vhodné k uskladnění, moštování, sušení. Jejich pěstováním rozšíříme nabídku několika málo univerzálních plodů nabízených v obchodech a zahradnictvích.

← První jablka v sadu – odrůda Boikovo

Společná výsadba sadu v roce 2010 →

Venkovská krajina se během druhé poloviny 20. století výrazně změnila. Zmizely osamocené stromy, ovocné sady rozptýlené mezi poli, remízky, meze i ostatní překážky scelování pozemků. Stejně jako mnoho dalších organizací se touto činností snažíme zpestřit krajinu, tlumit účinky větrné či vodní eroze a poskytnout útočiště různým živočišným i rostlinným druhům. Zaměstnanci pracoviště Rychta a sdružení Rezekvítek spolu s mnoha dobrovolníky v dřívějších letech vysázeli v okolní krajině i velké množství stromů kolem silnic a polních cest.

Krásenský sad by nevznikl bez finanční a fyzické pomoci dalších organizací, jako jsou: Nadace Partnerství, Hnutí Duha, nadace Tři brány, mikroregion Dražanská vrchovina, místní Sbor dobrovolných hasičů...

Jak nejen Barvínek mapoval

„Zaměř polohu a já vezmu vzorek jablek,“ říká Eva u nalezeného stromu odrůdy Malinové holovouské v Lučici nad myslivnou. Spolu s dalšími členy Ekoklubu Kvíčala zkoumala a mapovala v roce 2004 staré jabloně tradičních odrůd na Dražanské vrchovině. Šlo o projekt občanského sdružení Barvínek ze sousední obce zaměřený nejen na mapování starých odrůd jablek, ale také studánek, mokřadů a zaniklých rybníků v obcích mikroregionu. U mapovacích projektů byla důležitá nejen obtížná a náročná terénní práce mládeže v rámci činnosti ekoklubu sdružení Rezekvítek, ale také zapojení odborníků, především Ing. Stanislava Bočka, pomologa z Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, který se podílel i na projektu výsadby sadu v Krásensku.

Na uvedený i jiné realizované mapovací projekty navázaly i další obce a organizace. Například výstupy mapování drobných sakrálních staveb sloužily jako podklad pro získání finančních zdrojů na jejich postupnou opravu, v Olšanech a Studnicích se místní spolky věnovaly obnově zmapovaných studánek, základní škola v Podomí dlouhodobě pečuje o blízkou studánku a zapojila se také do záchrany starých odrůd ovoce. Mapovatelé, většinou žáci základních a středních škol, tak vidí, že jejich náročná dobro-

FOTO: ARCHIV LIPKY, PRACOVISŤE RYCHTA

volná terénní činnost v době prázdnin nebyla samoúčelná a zbytečná, že přináší rozvoj regionu a podílí se na obnově přírodního i kulturního dědictví.

Z trosek až k obdivované vsi

Krásensko je jednou z menších obcí Dražanské vrchoviny. Během druhé světové války byla jako součást rozšířeného vojenského prostoru násilně vystěhována a zničena. Dnes se pyšní titulem Vesnice Jihomoravského kraje roku 2010. A jak to lidé z Krásenska dokázali? Pokud se zeptáte starostky Hany Šíblkové, hrdě vám popíše činnost místních lidí, působení mnoha kulturních i sportovních spolků, pestrý společenský život. Místní realizovali mnoho projektů, jako je například vybudování kompostárny, zapojení do mikroregionu Dražanská vrchovina, který v letošním roce obhájí jako dlouholetý člen Národní sítě Zdravých měst kritéria kategorie B v místní Agendě 21. Vše je v lidech.

Rychta a její poslání

Pracoviště Lipky Rychta působí v obci Krásensko více než deset let. Naše spolupráce s obcí se postupně prohlubuje, společně realizujeme a pomáháme při různých projektech a akcích pro veřejnost. Jde především o společnou péči o historickou budovu Rychty a získávání financí na její postupné opravy. Z dalších aktuálně realizovaných projektů můžeme uvést například naši součinnost na vzdělávacích aktivitách v rámci projektu revitalizace místního rybníčku.

Posláním pracoviště Rychta jako pobytového střediska ekologické výchovy není jen pedagogická práce se školami, které k nám přijdou, ale také kladné působení v regionu. Například při nákupu potravin dáváme přednost regionálním zdrojům a prodejcům, zaměstnáváme provozní i pedagogické pracovníky z regionu, spolupracujeme se Správou CHKO Moravský kras. Proto jsou pro nás spolupráce s obcí a společně realizované komunitní projekty velmi důležitou činností. □

Mgr. Zdeňka Jičínská, Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání, pracoviště Rychta

Odrůda: MALINOVÉ HOLOVOUSKÉ
Původ a rozšíření: Naše původní česká odrůda, vznikla v Holovousích u Hořic v Podkrkonoší na konci 18. století. Rozšířena téměř ve všech našich krajích, zejména na Hořicku a Jičínsku.
Strom: Ve školce roste silně, ale poněkud křivé. Na stanovišti roste bujně a udržuje si dostatečně přírůstky i v plné plodnosti. Tvoří velké, kulovité, rozložené až převislé koruny. Pěstuje se převážně jako vysokokmen, hodí se pro polní sady i pastviny. Vyžaduje dostatečný prostor, nehodí se pro silniční stromořadí.
Plody: Střední až větší, pravidelné, kulovité až ploše kulovité, jen málo zhranatělé. Kalich bývá malý, většinou uzavřený s delšími ústy, sedí v mělké a široké, nápadně žebnaté jamce. Stopka je různě dlouhá, úroveň jamky vždy přesahuje. Charakteristickým znakem je zdužnatělý svalec ve stopkové jamce, který odklání stopku do strany. Slupka je velmi silná, lesklá, olivově zelená, kryta tmavě karminovou červení. Někdy bývají plody ovinuté. Dužnina je smetanově bílá, pod slupkou narůžovělá, křehká, jemná, velmi šťavnatá, příjemně voní. Chut' je navinule sladká s malinovou příchutí, výborná.
Odolnost a náročnost na prostředí: Odolnost proti mrazu je dobrá, k strupovitosti je středně náchylná. Zvláště v teplejších oblastech trpí předčasným opadem plodů, kterou podle některých autorů způsobuje zvláštní forma padlí. Hodí se proto více do chladnějších a vlhčích poloh. Vyžaduje chráněnou polohu. Nejlépe vyhovují střední hlinité až těžší půdy. Je značně odolná proti rakovině.
Sklizeň a upotřebení: Sklízí se začátkem října, dozrává koncem října a lze ji skladovat do ledna. Nejlepší chut' mívá kolem Vánoc. Používá se jako stolní ovoce, pro vysokou šťavnatost je velice působivé na moštování.

Katastr	Popis	Zaměření
Bousín	Opouštěná zahrada v centrální části Bousína.	N49°27'20,76" E016°53'21,58" 604,3m.n.m.
Luleč	Louka nad myslivnou nad Libuší.	N49°15'29,60" E016°53'21,58" 604,3m.n.m.
Niva	Hájenská za Nivou směrem Protivanov.	N49°15'29,60" E016°53'21,58" 604,3m.n.m.

ZA JEDEN PROVAZ

V dnešní době mají školy na výběr z množství tematicky různých projektů, ať už krátkodobých, či dlouhodobých, do kterých se mohou zapojit a v nichž se mohou realizovat. Jedním z těch dlouhodobých je i program Škola pro udržitelný život. Školám nabízí nástroje k proměně místa a budování sociálního kapitálu v obci. Vede žáky, učitele i místní obyvatele k aktivnímu občanskému přístupu, zájmu o místo a společnému zapojení do akcí a proměn obce k obrazu svému.

Místně zakotvené učení

Program Škola pro udržitelný život běží v České republice pod patronací Nadace Partnerství a Střediska ekologické výchovy SEVER již od roku 2004. Z původního působení pouze v Královéhradeckém kraji se postupně povedlo program rozšířit na všechny kraje v republice. Jeho posláním je pomoci školám stát se důležitým aktivním komunitním bodem v obci. Program vychází – jak už jeho název napovídá – z principů udržitelného rozvoje, a školám nabízí také unikátní metodu místně zakotveného učení.

Program je postaven na myšlence **místně zakotveného učení, o kterém se můžete více dozvědět v publikaci *Učíme se dobře rozhodovat pro budoucnost a také v metodice programu *Za jeden provaz**** (publikace jsou ke koupi v e-shopech SEVERu a Nadace Partnerství, konkrétně na: <http://sever.ekologickavychova.cz/e-shop/> nebo <http://eshop.nadacepartnerstvi.cz/publikace-nadace-partnerstvi/c-1113/>).

Tato projektová metoda je pro žáky i pro dospělé unikátní možností, jak zjistit, jaké bohatství nám skýtá místo,

v němž žijeme, a jak místo zlepšovat a zároveň se přitom učit. Myšlenkou programu i samotné metody místně zakotveného učení je zapojit do dění všechny možné účastníky, kteří v místě žijí, bydlí, pracují – žáky, rodiče a občany, spolky, firmy, veřejnou správu a další. Žáci spolu s dalšími partnery z vnějšku školy přemýšlí o tom, co mohou udělat pro udržitelnější rozvoj své obce nebo čtvrti. Zaměřují se na to, jak místo vnímáme, co nás těší, co bychom rádi viděli jinak. Nabízí postupy, jak místo proměňovat ke společné spokojenosti. Ze zásobníku nápadů, který všichni zúčastnění společně vytvoří, pak postupně realizují navrhované změny, a tím prakticky a konkrétně mění místo, kde žijí a studují, k lepšímu. Společná práce na skutečných projektech zlepšující životní prostředí v místě tak přirozeně rozvíjí osobnost a dovednosti všech zapojených, a také pomáhá rozvíjet a budovat vztahy v místě.

Témata programu Škola pro udržitelný život

Program má několik základních tematických oblastí, kterými se školy ve

svých obcích mohou zabývat a jimž se věnují školami realizované projekty. Tyto oblasti nejsou limitující. Mají-li aktéři (žáci, učitelé, veřejnost) nápad na projekt, který by tematicky nezapadal do vymezených oblastí, a přesto naplňoval myšlenku udržitelného rozvoje, mohou se s ním také zapojit.

Příklady dobré praxe

Jak program Škola pro udržitelný život funguje v praxi? Program lze využít univerzálně na různých typech škol – základních i středních, venkovských i městských, malotřídních i úplných, také na školách speciálních a praktických. Vůbec nejčastěji se do něj zapojují školy základní a školy venkovské. Některé školy realizují jeden projekt, jiné jsou v programu zapojeny dlouhodobě a postupně zvelebují blízké či vzdálenější okolí školy. Pro všechny je to každopádně významné vykročení směrem k veřejnosti. Dílčí aktivity v rámci plánování projektu i při jeho následné praktické realizaci lze dobře využít přímo ve výuce. Zde je pár příkladů, jak program funguje v praxi:

CO KONKRÉTNĚ PROGRAM ŠKOLA PRO UDRŽITELNÝ ŽIVOT NABÍZÍ?

- vzdělávání učitelů v oblasti komunitního plánování, témat udržitelného rozvoje, plánování projektů
- výukový program pro žáky
- podpůrné prostředky v podobě vypracované metodiky programu, e-learningu
- konzultace a asistenci pro zapojení žáků a veřejnosti do konkrétních akcí zlepšujících životní prostředí
- finanční prostředky na realizaci vybraných projektů
- dlouhodobou podporu školám zapojeným do sítě

JAKÉ JSOU CÍLE PROGRAMU?

- orientace výuky na potřeby skutečného života
- vytváření dlouhodobého partnerství školy s rodiči a organizacemi, které v místě působí
- podnícení účasti občanů ve věcech veřejných
- udržitelný rozvoj místa na základě principů místní Agendy 21
- rozvoj vztahu k místu u žáků i občanů

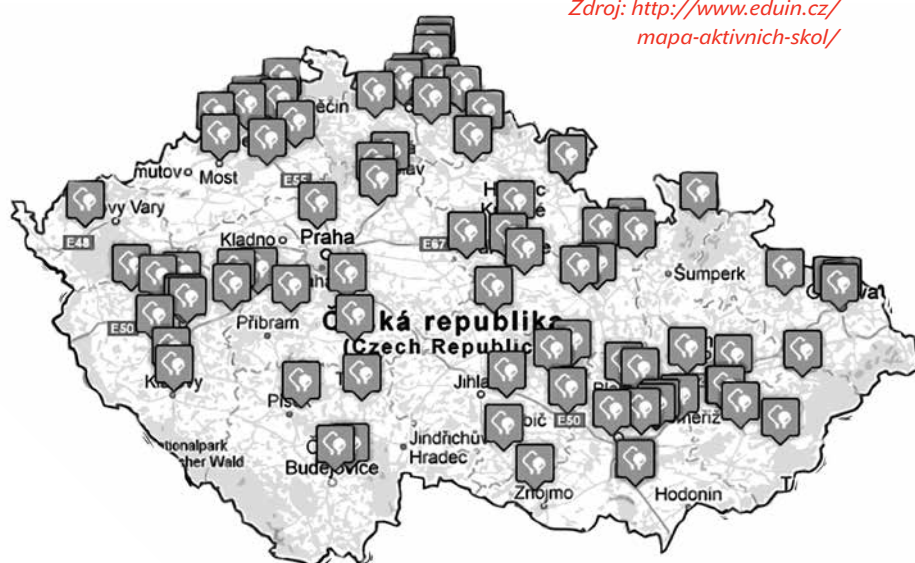
ZÁKLADNÍ TEMATICKÉ OBLASTI PROGRAMU

1. Úspory energie, alternativní zdroje energie
2. Odpady – šetrné nakládání s odpady
3. Voda
4. Vzorová opatření k ekologicky šetrnému spotřebitelství
5. Potraviny, biopotraviny, místní potraviny
6. Stromy a zeleň
7. Volná příroda, krajina, chráněná území
8. Interpretace místního kulturního či přírodního dědictví
9. Ekologická doprava, bezpečné cesty do škol
10. Veřejná prostranství
11. Rozvojová spolupráce a pomoc
12. Environmentálně odpovědné podnikání

↓ *Mapka škol zapojených do programu Škola pro udržitelný život.*

Školy, jejichž učitelé prošli vzdělávacím kurzem programu nebo sadou konzultací, se stávají členy sítě programu Škola pro udržitelný život. Aktuálně má síť 120 členů z řad základních a středních škol z celé republiky.

Zdroj: <http://www.eduin.cz/mapa-aktivnich-skol/>

PŘÍKLADY REALIZOVANÝCH PROJEKTŮ

ZŠ A MŠ JÍLOVÉ

Typ školy: úplná základní škola, město
Počet realizovaných projektů: 1
Tematické zaměření projektu/ů: energie, veřejná prostranství, zeleň

Základní škola v Jílovém přišla s originálním nápadem, jak lze vyřešit hned **dva problémy najednou**. Instalací termoventilů do dvou školních budov **ušetřili finance za spotřebu** tepelné energie a plynu. Ušetřené peníze následně investovali do nákupu rostlin pro **výsadbu v centru města**. Žáci i veřejnost tak mají jedinečnou možnost vidět hmatatelný důkaz úspor za vytápění školních budov

ZŠ a MŠ Jílové – výsadba hotova.

– osázená a ozeleněná místa v obci. Žáci měli při realizaci projektu opravdu naplno – naplánovali místa a druh výsadby, uspořádali výstavu, spočítali úspory tepelné energie, s pomocí zrealizovali výsadbu a průběžně zajišťovali propagaci projektu a informace pro veřejnost.

ZŠ A MŠ MACHOV

Typ školy: úplná základní škola, městys
Počet realizovaných projektů: 8
Tematické zaměření projektu/ů: veřejná prostranství, interpretace místního kulturního dědictví, stromy a zeleň, voda, volná příroda, energie

Z náměstí po vlastivědné stezce řídícího učitele Jaroslava Petra

V Machově vše začalo změnami a zapojením školy do úprav náměstí před školou. To se stalo jakýmsi centrem a výchozím bodem pro všechny další projekty (šlo mj. o obnovu nedaleké studánky, obnovu památníku obětem první světové války, vytvoření průvodce Machovem a okolím, záchranu parku). Jeden z náměstů ze zásobníku projektů řešil **zachování místního kulturního dědictví**. Ačkoliv má obec několik výjimečných rodáků, kteří zde v minulosti působili a Machov a Machovské nějakým způsobem ovlivnili, povědomí o nich je mezi obyvateli velmi malé. Realizací projektu **Z náměstí po vlastivědné stezce řídícího učitele Jaroslava Petra** tak žáci a učitelé pomohli navrátit zdejším lidem odkaz z velké části

zapomenuté osobnosti Jaroslava Petra, do jehož prvouky je dnes možné nahlédnout i v pražském Klementinu. První ze vzdělávacích tabulí je umístěna na náměstí hned vedle školy. Odtud je možné vyrazit na přibližně hodinovou vycházku a dozvědět se spoustu důležitých informací souvisejících s Machovem a s jeho přírodním a kulturním bohatstvím. Za tímto účelem je na trase připraveno **deset zastavení s tabulemi**. Ze shromážděného materiálu škola následně vytvořila i brožuru s popisem jednotlivých zastavení. Žáci i místní občané si díky projektu mohou opět uvědomit, že i z malé obce může vzejít velká osobnost. Uskutečněný projekt je tak vede ke zdravému patriotismu, poukazuje na historii obce a na místní faunu a floru. Pomáhá také turistům s orientací v krajině a vede je k šetrnému pohybu v ní. V rámci aktivit byly upraveny i některé zanedbané turistické stezky a bylo vysázeno asi 20 nových listnatých stromů.

ZŠ ŠKOLNÍ VRCHLABÍ

Typ školy: úplná základní škola, město

Počet realizovaných projektů: 3

Tematické zaměření projektu/ů: veřejná prostranství, vzorová opatření k ekologicky šetrnému spotřebitelství, rozvojová pomoc

Pozor, mina!

ZŠ Školní se nachází na sídlišti, kde dlouhodobým palčivým problémem, o který se doslova zakopávalo každý den, bylo venčení psů. Cílem projektu

ZŠ a MŠ Machov – slavnostní otevření projektu.

bylo **motivovat lidi ke společné aktivitě, zájmu o veřejné dění** a napomoci úklidu exkrementů po jejich psích miláčcích. Se zapojením pejskařské veřejnosti zmapovali žáci v okolí školy a na sídlišti nejvhodnější místa pro **instalaci celkem 10 košů na psí exkrementy**. V rámci projektu také proběhla provokativní a v mnohém pro veřejnost šokující výstava fotografií psích exkrementů, jejímž cílem bylo vést občany k zamyšlení nad celou situací. Dále proběhla přehlídka psích plemen chovaných na sídlišti Liščí kopec, beseda s dětmi prvního stupně na téma „Co bychom měli vědět, než si pořídíme pejska“ a osvětová kampaň mezi žáky „Uklid si po svém pejskovi“. Pro vrchlabské žáky to však nebyl první projekt Školy pro udr-

žitelný život, zkušenosti už mají také se zaváděním fair trade produktů ve městě a s obnovou zahrady pro děti i veřejnost.

ZŠ Školní Vrchlabí – jeden z košů na psí exkrementy u školy

Snažíte-li se měnit výuku směrem k praktickému rozvíjení kompetencí pro praktický život a není-li vám úplně lhostejné, jak vypadá životní prostředí vaší obce, a rádi byste začali či pokračovali v již načatých změnách, je program Škola pro udržitelný život možností, kterak cestu změn realizovat. Rádi vám ve vašem odhodlání pomůžeme. Využijte možnosti aktivně se s vašimi žáky i partnery v obci zapojit do dění v obci a začít se změnami, byť jen malými. Mnohdy se tak povede nastartovat dlouhodobý komplexní proces utváření místa i proměny atmosféry školy. Místo, kde žijeme, nám toho spoustu nabízí. Čerpejte z něj, a také mu to vhodnou podobou vraťte. Zanecháme po sobě stopy, ty dobré. Pro sebe. Pro druhé. Pro místo, kde žijeme. Prostě pro život. Vztít to za jeden provaz skutečně stojí za to! ■

Lucie Tomášková,
národní koordinátor programu
Škola pro udržitelný život
Středisko ekologické výchovy SEVER
Foto: archiv SEVER

„Domníváme se, že díky projektu ŠUŽ jsme zviditelnili naši školu i pro ty občany, kteří nemají děti školou povinné, a tudíž se jich činnost školy nijak netýká. Při společném řešení projektu jsme získali mezi občany řadu příznivců, na které se můžeme obrátit. Neskromně si myslím, že stoupl kredit školy v očích veřejnosti. Co se týče pedagogického působení na naše žáky, vnímám komunitní učení jako komplexní a především smysluplnou pedagogickou metodu.“

Mgr. Sofia Hladíková, ZŠ Kocbeře

KONTAKTY:

Středisko ekologické výchovy SEVER:

Anna Čtvrtníková, anna.ctvrtnikova@ekologickavychova.cz

Nadace Partnerství: Zuzana Veselá, zuzana.vesela@nap.cz,

Marta Marková, marta.markova@nap.cz

Další příklady dobré praxe a aktuální informace o programu naleznete na webových stránkách programu či na facebookovém profilu:

Stránky programu: www.skolaprozivot.cz

Profil programu na Facebooku: www.facebook.com/skolaprozivot

ZŠ LÁZNĚ LIBVERDA

O REVÍRU

Naše škola se může pochlubit titulem, který má jen několik málo škol v našem kraji –, jsme Ekoškola. Nejenže třídíme odpad, pečujeme o školní pozemek, kde pěstujeme biozeleninu, udržujeme zahradu s květinami u školy, šetříme energií a vodou, vedeme žáky k ochraně životního prostředí a pravidelně se zúčastňujeme různých ekologických akcí, ale zároveň aktivně chodíme s žáky do lesa, kde se učíme o přírodě.

Minulou zimu jsme byli s dětmi s „na-dílkou pro zvířátka“ u krmelce nebo jsme se zúčastnili akce Les ve škole, škola v lese apod.

V říjnu, kdy v lesích probíhá jelení říje, jsme do školy pozvali člena mysliveckého sdružení v Raspenavě Jiřího Foldu. Besedu s dětmi začal otázkou: „Kdo je to vlastně myslivec?“ A dostal hned několik správných odpovědí. Pokračoval seznámením s mysliveckou výbavou, jako je dalekohled, měřítko

vzdálenosti dostřelu, vábníčky zvěře, které si děti mohly i vyzkoušet. Nechyběl ani maskovací oblek do terénu při pozorování zvěře. Mohli jsme si zblízka prohlédnout paroží jelena, srnce, daňka, ale i muflona. Dozvěděli jsme se, že jelen, kterého bychom mohli potkat v našich lesích, je jelen sika. Poutavé bylo předvedení jeho troubení v době říje. Slyšeli jsme troubení mladého nezkušeného, ale i staršího jelena. Nechyběla ani ukázka myslivecké hantýrky. Při

závěrečné diskusi padla i otázka: „Jak se můžu stát myslivcem?“ Pan Folda dětem odpověděl a na procvičení „mysliveckých“ znalostí jim rozdál myslivecké zápisníky. Dětem i paním učitelkám se beseda moc líbila a už jsme naplánovali na jaro besedu, která by se mohla uskutečnit přímo někde v „revíru“. □

*Štěpánka Foldová,
ZŠ Lázně Libverda*

▼ INZERCE STŘEDISEK EKOLOGICKÉ VÝCHOVY

E-DUR – DOVEDNOSTI PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Téměř 70 pedagogů ze základních a středních škol z celé České republiky se sešlo na Celostátní konferenci projektu E-DUR, kterou pořádal Sluňákov – centrum ekologických aktivit města Olomouce ve spolupráci se Sdružením středisek ekologické výchovy Pavučina a ZČ HB Botič 4. dubna 2013 v Praze na Toulcově dvoře.

Hlavním tématem konference bylo Environmentální vzdělávání – dovednosti pro udržitelný rozvoj (E-DUR). Na programu byly odborné přednášky, diskuze i praktické workshopy, ze kterých si účastníci odnesli cenné poznatky a metodické materiály do praktické výuky, které v rámci projektu E-DUR vznikly.

Konferenci zahájil ředitel Sluňákova – centra ekologických aktivit města Olomouce, Mgr. Michal Bartoš, Ph.D. Následovala přednáška Doc. RNDr. Pavla Nováčka, CSC., vedoucího Katedry rozvojových studií Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci nazvaná „Od Noemovy archy k Titaniku a zase zpátky“. V přednášce se docent Nováček zabýval hlavně konceptem udržitelného rozvoje, tedy takového, který by měl uspokojit potřeby současných generací bez ohrožení schopnosti budoucích generací uspokojovat svoje potřeby. Tento

koncept je rozpracováván již více než čtvrt století. Je však k zamyšlení, jestli máme vůli a odhodlání jej naplňovat. Alternativou k udržitelnému rozvoji je tzv. udržitelný ústup, nebo, v horším případě období chaosu a anarchie. I tyto varovné scénáře bychom měli promýšlet právě proto, aby se pokud možno nenaplnily.

Mezi přednášejícími nechyběli ani pedagogové, kteří se s ostatními podělili o své zkušenosti z realizovaných projektů na školách. „V rámci dopoledních i odpoledních dílen bylo představeno několik nových produktů CEA Sluňákov, které vznikly právě díky projektu E-DUR. Jde především o metodické sady určené

starším žákům, které představují podrobněji zpracovanou tematiku Slunce jako ovlivňovatele mnoha oblastí života na Zemi a tematiku udržitelného rozvoje,“ konstatovala jedna z organizátorek konference Zdenka Štefanidesová z CEA Sluňákov. Účastníci dále měli možnost seznámit se s modelovými lekcemi, které umožní žákům podrobněji zkoumat otázky spojené s udržitelným rozvojem, a s metodickými materiály využitelnými ve výuce. □

Za organizátory akce:

Mgr. Blanka Toušková,

SSEV Pavučina, www.pavucina-sev.cz,

info@pavucina-sev.cz

evropský
sociální
fond v ČR

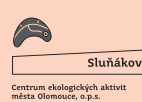
EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Sluňákov
Centrum ekologických aktivit
města Olomouce, o.p.s.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

ZŠ KARVINÁ – HRANICE, SLOVENSKÁ

OBHÁJILI JSME EKOŠKOLU!

Audit na základní škole ve Slovenské ulici v Karviné-Hranicích v listopadu 2012 rozhodoval o tom, jestli budeme Ekoškolou další dva roky.

Jako první si auditoři 29. listopadu prohlédli celou naši školu, včetně školní jídelny a družiny, a práci, kterou vykonal a vykonává náš Ekotým. Poptali se na důležité otázky, které bychom dávno měli vědět, nejen žáků, ale i učitelů. Nemohla samozřejmě chybět ani naše koordinátorka paní učitelka Jančaříková.

Dále byla v programu auditorů schůzka členů Ekotýmu. Když se všichni sešli, začalo další vyptávání:

Hlídáte spotřebu vody? Měříte teploty ve třídách? Co děláte pro prostředí vaší školy? Jak informujete ostatní žáky? Nic jsme neskrývali a vše jim pověděli.

Dne 11. prosince jsme se konečně dozvěděli, jestli se budeme další dva roky chlubit titulem Ekoškola.

Ano, jsme stále Ekoškola. Auditorům se naše škola velice líbila. Zamlouvala se jim i naše práce, kterou poctivě děláme. Jediné, co nám vytkli, byla častá spolupráce s našimi vedoucími. Už se na této maličkosti pracuje.

Obhájit tento titul bylo těžké, ale jsme velice rádi, že se nám to podařilo. Nebojte se, určitě nezaspíme na vavřínech a budeme poctivě pracovat i dál. ■

Blanka Vařechová, 8. třída, ZŠ Karviná – Hranice, Slovenská
Foto: archiv školy

Z EKOTÝMU

Únorové hodnocení ekohlídek

Kopretiny: Ekočlenové provedli průzkum prostředí tříd a zpracovali zajímavé dílko. Kopretinové členové si prošli třídy, kde zjišťovali stav pod lavicemi, květinovou a jinou výzdobu. V každé třídě se snažili najít něco pozitivního. Pozor na květiny, plíží se do tříd vševydoucí Kopretiny!

Waticí: Zpracovali energetický dotazník se zajímavými výsledky o elektrických spotřebičích v našich domácnostech. Waticí děkují všem za vyplnění dotazníku. Výsledky jsou na nástěnce ekotýmu.

Odpadáčci: Referovali o hodině třídění u prvňáků. Zpracují výsledky sběru víček.

Učení o popelnících

Nikoliv učení popelářskému, nýbrž učení tříditelskému se pilně a pozorně učili prvňáci pod dohledem již školené tříditelky Terezy Křístkové z řad Odpadáčků. Tradiční hodina tříděního odpadu je po roce v únoru 2013 opět tady.

Velvyslankyně Odpadáčků Tereza vítala mezi naše nejmenší žáky, aby z nich udělala nové tříditele. Po hodině učení – třídění prvňáci již budou vědět, kam s tříděným odpadem. Děti kreslily na tabuli i na papír kontejnery, pilné tříditele, jak odnášejí odpad, školu bez odpadků aj. Na konci vytríděné hodiny dostaly děti odměnu – pochvalný list, na který prvňáčkům Tereza nalepila jejich protříděný namalovaný obrázek. ■

Text a foto:
www.zsslovenska-karvina.cz

CO JE A KDE SE VZALA

GLOBALIZACE vs. LOKALIZACE

„Během posledních dvou nebo tří dekád se stalo prakticky nemožným vyhnout se pojmu a procesu (ekonomické) globalizace. Přinejmenším pro nás, obyvatele bohatých západních zemí, se globalizace stala takovou samozřejmostí, že přijatelný svět „bez ní“ už si vlastně nedovedeme představit... Za svou relativně krátkou historii stihla globalizace projít několika fázemi a vzbudit jak nehynoucí obdiv v podobě symbolu prosperity a demokracie, tak tvrdou kritiku jako symbol dominance politicko-ekonomických elit a zároveň útlaku místních komunit v mnoha částech světa. Vyváženější charakteristika procesu globalizace by se pak dala shrnout asi nejvýstižněji pod pojem ambivalentní,“ uvádí Eva Fraňková z Masarykovy univerzity v Brně svou disertační práci **Ekonomická lokalizace v environmentálních souvislostech aneb Produkce a spotřeba zblízka. „V této přezáplavě globalizace se jeví prakticky zákonitě, že se muselo vynořit něco protichůdného, co už globalizace vlastně od začátku měla ve svém středu a co číhalo v záloze na svou příležitost – něco jako lokalizace.“**

Ekonomická lokalizace

Pojem ekonomická lokalizace objasňuje Naďa Johanisová, která učí na Masarykově univerzitě v Brně environmentální ekonomii: „Jde o ideový směr, který se snaží oproti ekonomické globalizaci postavit představu, že je žádoucí, abychom podporovali místní výrobu pro místní spotřebu. Nikoli však nějakým befelem... V energetice si lokalizaci můžeme představit třeba jako obec, která topí vlastním dřevem, svým občanům zajišťují patřičné kotle, rozvody, centrální výtopnu... V zemědělství zase jde například o systém u nás známý jako „bedýnkování“. V praxi to prostě znamená hledání místních zdrojů a budování vazeb mezi producenty a spotřebiteli. Často to začíná tak, že se místní lidé dají dohromady a něco začnou, takže to posiluje i společenské vazby.“ A dodává, že napříč světem existuje silné hnutí, jež míří proti životnímu stylu, kdy neustále pracujeme a pracujeme a své potřeby uspokojujeme až poté a za peníze.

Kde se tyto myšlenky berou? „V protikladu k dosud většinovému názoru, že ekonomická globalizace je buď prospěšná, nebo nevyhnutelná, krystalizuje

opoziční názor. Od ojedinělých hlasů v letech padesátých (E. F. Schumacher) stále sílí proud prací autorů, jako je Vandana Shiva, Herman Daly, David Korten, Helena Norberg-Hodge, Richard Douthwaite, Colin Hines a desítky dalších, kteří volají po lokalizaci či re-lokalizaci ekonomiky. Vlády i obce by podle nich měly podporovat místní podniky (či družstva apod.), které se snaží využívat místní zdroje, zaměstnávat místní lidi a sloužit opět především místním spotřebitelům. Klíčovými slovy zde jsou: měřítka (v duchu okřídleného titulu slavné Schumacherovy knihy *Malé je milé*), decentralizace výroby a místní vlastnictví. Důležitou součástí toho pohledu je i volání po místních tocích peněz, které by nebyly zranitelné nekontrolovatelnými pohyby na světových kapitálových trzích... Je z mnoha pohledů logické, že cibuli je vhodné dovážet z větší blízkosti než tryskáče. Žádný z uvedených autorů také nevolá po stoprocentní soběstačnosti regionů či států,“ vysvětluje Naďa Johanisová. Jako příklad opatření, které by mělo podpořit lokální ekonomiku, uvádí anglický zákon o trvale udržitelných komunitách (Sustainable Communities Act) z roku 2007.

Indikátorem stupně ekonomické lokalizace je lokální multiplikátor. Jeho výpočet popisuje kniha *Penězům na stopě* z produkce českého think tanku Trast pro ekonomiku a společnost, která sleduje vliv různých jevů na místní ekonomiku.

Co budeme jíst, až dojde ropa?

„Produkce potravin se definitivně stala zcela závislou na fosilních zdrojích energie,“ shrnuje Stanislav Kutáček z Trastu pro ekonomiku a společnost. Moderní zemědělství potřebuje na vyprodukování 1 kalorie v potravinách přibližně 10 kalorií energie z fosilních zdrojů. Zároveň levná, na ropě založená, doprava umožnila historicky bezprecedentní přesuny obilní, masa a vlastně všech potravin mezi zeměmi a kontinenty. Je tedy zřejmé, že produkce potravin je zranitelná nejen výkyvy na trhu s ropou. Značné plochy zemědělské půdy v té souvislosti v posledních letech začíná zaujímat také produkce rostlin, z nichž se získává biopalivo, jedna z náhrad ropy. Další komplikací pro zemědělskou produkci jsou změny klimatu zesilované emisemi skleníkových plynů z fosilních paliv: rozšiřují se pouště, mění se obvyklé počasí, snižuje

Výdej zeleniny v KPZ Podporujeme svého sedláka Brno.

je se dostupnost vody. Vše ukazuje na to, že bychom se měli více zajímat o potravinovou bezpečnost. Ta se zvýší, pokud se budeme více spoléhat na zdroje z blíзка.

Stanislav Kutáček jako na inspirativní řešení možné krize zemědělství a potravinářské produkce ukazuje na ekologické zemědělství: „Už léta pracuje na modelech, které podstatně redukuje potřebu fosilních paliv, orby a mechanizace. Všechny tyto přístupy navíc zdůrazňují větší zapojení lidské práce, místní znalosti půd, mikroorganismů, počasí, vodního režimu a vztahů mezi rostlinami, zvířaty a lidmi.“ Známy americký spisovatel a pedagog Richard Heinberg soudí: „Úspěšné tradiční zemědělství vyžaduje sociální síť a mezigenerační sdílení dovedností a znalostí. Nepotřebujeme pouze více zemědělských dělníků, ale venkovskou kulturu, která činí z farmářství uspokojivý způsob života, schopný přitáhnout mladé lidi.“

Britský politický ekonom a ekolog Andrew Simms jako test možných vhodných řešení nabízí tyto tři otázky: „Zvýší, nebo sníží to, co uděláme, zranitelnost lidí? Posune nás to směrem k opravdu udržitelnému životu ze zdrojů jedné planety? Posune nás to dost rychle, abychom se vyhnuli nezvratné, katastrofické klimatické změně?“

Komunitou podporované zemědělství

Komunitou podporované zemědělství zná Wikipedie jako „socioekonomický koncept zemědělství a distribuce jídla. Typicky je tento model tvořen komunitou konzumentů a zemědělci, kteří poskytují konzumentům své produkty přímo, tedy bez mezičlánků, jako jsou obchody, tržiště apod.“ Pěstitelé a spotřebitelé se tak navzájem podporují a sdílí výhody i rizika, jako je například neúroda nebo živelná katastrofa. Komunitou podporované zemědělství má kořeny na počátku 70. let 20. století v Německu, Švýcarsku a Japonsku jako reakce na obavy ohledně bezpečnosti potravin a urbanizaci zemědělských ploch. V Severní Americe se myšlenka ujal roku 1984 a nyní se odhaduje, že tam funguje až 3 000 takových farem.

O České republice uvádí Miloslava Kettnerová z Pro-bio ligy: „V začátku se myšlenka, kterou u nás začal rozšiřovat Jan Valeška, setkávala s velkou nedůvěrou.“ Přesto v roce 2009 vznikla první komunita Podporujeme svého sedláka, kterou založila Pro-bio liga společně s ekologickým pěstitelem zeleniny Karlem Tachecím z Budyně nad Ohří. Dnes

FOTO: WWW.KPZINFO.CZ

je v ní zapojeno na šedesát rodin a kromě zeleniny dodávají další dva sedláci mléko, mléčné výrobky a vejce. Spotřebitelé si předplácejí své bedýnky a jeden den v týdnu si chodí svůj podíl vyzvedávat do Toulcova dvora v Praze-Hostivaři. Sedláci nejvíce oceňují, že mají zajištěný pravidelný odběr po celou sezonu za dobrou cenu a zaplacenou předem.

Nějakou dobu se zdálo, že „KPZky“ u nás budou jen záležitostí skupinky alternativních Pražanů, ale v roce 2012 vzniklo hned několik projektů. Web kpzinfo.cz evidoval k 1. květnu 2013 v České republice: Hospodářství Hodonice, KomPot – komunitní potraviny, Komunita Dvora Vyšíněk, Komunita Podporujeme svého sedláka Toulcův dvůr, Komunitou podporované hospodářství Bežuchových, Komunitou podporované hospodářství manželů Šelongových v Kopřivnici, kde se do iniciativ spojených s nákupem lokálních potravin podařilo zapojit přímo město Kopřivnici, a Podporujeme svého sedláka Brno. Mezi začínající patří

již zavedená biofarma Sasov Josefa Skelnáře, kde se nyní slibně rozjíždí unikátní pokus, jak komunitně zainvestovat malou faremní zpracovnu biomasa.

Jaké jsou motivace lidí pro zapojení do KPZ? „Překvapivě pestré,“ uvádí Míla Kettnerová. „Často slyším o potřebě zajistit si zdroj kvalitních potravin a mít možnost ovlivnit, co a jak je produkováno a prodáváno. Častým důvodem jsou obavy ze závislosti na obchodních řetězcích. Rodiče s dětmi chtějí mít možnost ukázat jim, kde a jak se bere jídlo... Lidé uvažují i o širších souvislostech a chtějí podpořit drobné hospodaření šetrné ke krajině.“ Například občanské sdružení KomPot založilo zahradu na poli, které patřilo rodině Miloslavy Kettnerové, leč po přerušení tradice v době komunismu se k hospodaření nevrátila. Až teď.

Velmi úspěšná je tato forma ve Francii. Tamní první Sdružení pro podporu drobných zemědělců (Association pour le maintien d'une agriculture paysanne – AMAP) vzniklo v roce 2001. Loni už

v zemi fungovalo na 1 500 AMAPů, na jejich činnosti se podílelo zhruba 60 000 rodin, které odebíraly potraviny od 5 tisícovek farmářů.

Zelenina, kde byste ji nečekali – urban gardening

V České republice se prosazuje také fenomén zahradničení ve městech. Dokazuje to Prazelenina, skupina lidí, kteří pěstují zeleninu uprostřed Prahy, v Holešovicích. Následují tak projekty, které ožily ve velkoměstech od Londýna přes New York až po Melbourne. Není k tomu ani potřeba zahrádkářská kolonie, stačí nevyužívaný dvůr, plochá střecha, balkón a pytle nebo bedny s hlínou. Projekt Prazelenina chce „pomoci vzniknout lokální městské komunitě zahradníků, do které je zván a vítán každý, kdo touží pěstovat plodiny i mezilidské vztahy, kdo si chce odpočinout s lopatkou a hrabičkami v ruce a přitom se potkávat se sousedy, přáteli, známými či poznat nové a zajímavé lidi. Městské a komunitní zahrady zahájily sezonu také na Jižním Městě a Černém Mostě, v Holešovicích, na Žižkově, v Praze 8 nebo v Braníku.

Komunitní čistá, a navíc třeba i férová zahrada může vzniknout kdekoli na světě. V rámci projektu Tisíc zahrad v Africe už vzniklo 580 komunitních a školních zahrad a další se zakládají. Ze zkušeností projektu vyplynulo deset důležitých kroků: 1. Vytvořte tým svých snů. 2. Studujte. 3. Najděte místo. 4. Navrhnete svoji zahradu. 5. Vyberte si plodiny. 6. Sežeňte semena a sazenice. 7. Vybavte se. 8. Používejte udržitelné metody. 9. Umožněte lidem vstup do zahrady. 10. Uspořádejte večírek.

Večírek? Proč se v tomto směru nepoučit třeba právě v Africe: „Mukono Konvium v Ugandě každoročně pořádá ‚ovocné a džusové párty‘, na kterých děti vyrábí čerstvý džus a jí ovoce sklizené přímo ze školních zahrad. Oslavují tak s rodiči, učiteli i místními členy komunity,“ napovídá sdružení Slow Food Brno. Zahrady mohou umožnit setkání odlišných generací a společenských vrstev a vytvořit atmosféru přátelství, solidarity a pohostinnosti.

Decentralizovaná energetika

Na cestu k energetické soběstačnosti se v Česku vedle známého Hostětína vydaly také třeba Kněžice na Nymbursku. V rámci programu Energeticky soběstačná obec Kněžice uvedli v roce 2007 do provozu unikátní technologické zařízení. V bioplynové stanici se nezávadným způsobem likvidují místní odpadní splaškové vody a odpady ze zemědělského statku a za úplatu i hygienicky rizikový odpad například z jatek a stravoven. Dále se zde zpracovává sláma, kukuřice a další biomasa a vyrábí se bioplyn, elektřina, horká voda na vytápění většiny obce, topné pelety a kvalitní hnojivo.

Publikace Energeticky soběstačná obec, vydaná centrem Ekowatt, na rakouském městě Bruck an der Leitha ukazuje, že dosáhnout plné energetické soběstačnosti není iluzí. Kniha shrnuje principy a řešení, s nimiž lze velmi podstatně omezit závislost na vnějších dodávkách. Produkce vlastní energie může být přínosem jak pro obecní pokladnu, tak pro místní ekonomiku. Energetická soběstačnost vychází ze snížení spotřeby a využití obnovitelných zdrojů. Zajímavé projekty lze najít také na portálu mezinárodní soutěže EnergyGlobe, která má samostatnou kategorii pro obce.

Transition towns – města přechodu

V roce 2005 vznikla v Irsku myšlenka komunitních iniciativ Transition Towns, které se snaží hledat praktické a funkční cesty, jak čelit problémům, jež přináší ropný zlom a klimatická změna. Rob Hopkins, tvůrce konceptu, se domnívá, že brzy skončí věk levné ropy, což bude znamenat enormní změnu pro společnost, která je na ropě závislá. Zároveň je přesvědčen, že klimatická změna má antropogenní příčiny, a čím dříve tedy začneme pracovat na jejich zmírnění, tím lépe.

Iniciativy Transition se rozšířily ve Velké Británii, včetně velkoměst Bristolu či celého ostrova Man, ale i dále ve stovkách exemplářů v desítkách zemí světa. Celosvětová zastřešující organizace Transition

Network nabízí vysvětlení, co takový model obnáší: „Je to místo, kde si komunita sama řídí proces, jenž pomáhá městu/vesnici/velkoměstu/sousedství stát se silnějším a šťastnějším... Komunity začaly rozbíhat projekty v oblasti potravin, dopravy, energií, vzdělávání, bydlení, odpadů, umění apod., jež jsou lokální odezvou malého měřítka na globální problémy klimatické změny, ekonomické problémy a ztenčující se zdroje levné energie.“

V praxi lidé zapojení v iniciativách Transition například budují komunitní zahrady, učí se pěstovat potraviny, opravují a vylepšují své domy tak, aby neplýtvali energiemi či využívali obnovitelné zdroje energie, vytvářejí systémy lokálních měn, pořádají promítání dokumentů a besedy s odborníky otevřené veřejnosti, snaží se navazovat spolupráci a kooperovat s místní samosprávou atd.

Koncept se zaměřuje na podporu místní resilience (termín z vědecké ekologie, znamená odolnost, houževnatost, pružnost, schopnost nezhroutit se, zvládat těžké podmínky) a posilování vztahů v komunitě mezi lidmi navzájem. Důležitou charakteristikou Transition Towns je pozitivnost. Cíleně se snaží pracovat s obvyklou reakcí, kterou vyvolává v lidech problematika klimatické změny a ropného zlomu, tedy s pocitem stísněnosti a bezmoci jednotlivce, a následně třeba agresivity, ve světle takto závažných a komplexních problémů. Koncept a iniciativy Transition předkládají lidem pozitivní vizi transformace k budoucnosti méně závislé na ropě, čímž se snaží spíše než bezmoc vyvolat chuť a energii na tomto přechodu začít pracovat. Rob Hopkins zdůrazňuje, že lokalizace není projevem zpátečnictví. Naopak se domnívá, že budoucnost s menším množstvím ropy může být lepší než současnost, pokud dostatečně využijeme naši kreativitu a představitelství. Dalším přínosem lokalizace je posílení místní demokracie.

Okresní Stroud, londýnský Brixton

Diplomová práce Hany Klenovské Transition Towns ve Velké Británii: koncept a realita, z níž jsou vybrány tyto informace, nabízí také případové studie tří britských iniciativ – města a okresu Stroud, města Bristol a londýnské městské části Brixton.

Ve Stroudu v jihozápadní Anglii mimo jiné vznikla skupina SkillsGain za účelem předávání zkušeností a výuky zapomenutých dovedností. Věnují se třeba pěstování vlastních potravin, vaření a zavařování, drobným opatřením pro-

V britském městě Bristolu úspěšně zavedli lokální měnu bristolskou libru.

**BRISTOL
POUND**
OUR CITY. OUR MONEY.

ti únikům tepla v domácnostech nebo místním léčivým rostlinám. Dlouhodobým cílem skupiny Textiles je obnovit lokální ekonomiku spojenou s textilním průmyslem, kterým bylo okolí Stroudu v minulosti vyhlášené. Projekt Open Homes organizuje inspirativní dny otevřených dveří u obyvatel Stroudu, kteří si své obydlí nějak vylepšili. Tito majitelé návštěvníkům dají výklad k jednotlivým vylepšením, obvykle jsou to izolace, vytápění efektivními kotli, solární panely, sběr dešťové vody apod. Den otevřených branek zase umožňuje sdílet zkušenosti s tím, že zahrady nemusí být jen okrasné a jak v nich pěstovat jedlé rostliny.

Transition Town v londýnské čtvrti Brixton působí v silně urbanizovaném multietnickém prostředí. Brixton je známý silným zastoupením maloobchodních prodejen ve vlastnictví místních, což dalo základ projektu brixtonské místní měny Brixton Pound. V roce 2011, kdy do něj bylo zapojeno na 70 podniků a přes 750 aktivních uživatelů, byly zavedeny též e-platby. Pracovní skupina Remade in Brixton si dala vysoký cíl dosáhnout ve čtvrti nulového odpadu. Pořádala workshopy pro výuku různých dovedností, jako jsou šití, opravy kol. Velký projekt komunitního centra pro opravu, znovuvyužití a rekvifikaci Brixton Reuse Center začala realizovat ve spolupráci s dalšími organizacemi a podniky, finančně ho podpořila správa městské části. Záměr přetvořit nepoužívaný blok garáží na centrum pro znovuvyužití odpadu všeho druhu, včetně nábytku, počítačů, hudebních nástrojů, oblečení, vyhrál veřejné hlasování o nejlepší návrh projektu. Dobrovolníci zapojení do iniciativy Bringing Land into Production vyhledávají a po domluvě s majiteli předělávají nevyužité pozemky na produktivní. Online mapa Brixtonu a okolí označuje stromy plodící ovoce a ořechy, jejichž úroda zůstávala nevyužitá, například v parcích, ale i na soukromých pozemcích, kde majitel souhlasil se sběrem plodů jinými lidmi.

První oficiální iniciativa v zemích střední a východní Evropy Iksile Transition Initiative vznikla v březnu 2011 Lotyšsku. Jak uvádí Hana Klenovská, v postsovětských zemích, včetně České republiky, překáží vzniku Transition iniciativ nízké povědomí veřejnosti o problémech ropného zlozmu a klimatické změny, ale i samotný fakt probíhající ekonomické krize. Prioritami jsou problémy nezaměstnanosti, chudoby, rasismu – energie a klimatická změna jsou vnímány jako „luxus“. Vzhledem k pouze 20leté zkušenosti s konzumní společností jsou méně vyvinuty jiné hodnoty. „Nemáme kulturu společného setkávání jako lokální komunity k prodiskutování záležitostí města,“ říká Marcin Gerwin z Polska. K negativnímu pohledu na komunity a komunitní iniciativy při-

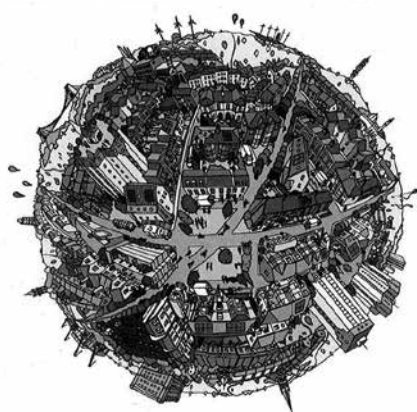
spěla zkušenost s předchozím režimem, který praxi takových aktivit pokroutil. Příkladem budiž dnešní negativní vnímání zemědělského družstevnictví českou veřejností oproti rozkvětu zemědělského družstevnictví na území České republiky v první polovině 20. století. Naopak výhodou v zemích střední a východní Evropy mohou být ještě živé praktické dovednosti a zkušenosti starších generací a zkušenost, jak žít s málem.

Místní služby a trhy

Konzum, obchodní družstvo v Ústí nad Orlicí, které existuje od roku 1898, provozuje přes 100 obchodů ve východních Čechách a zaměstnává téměř 600 lidí. Jeho ředitel Miloslav Hlavsa vysvětluje v rozhovoru pro časopis Veronica: „Na konci 90. let jsme měli obrovské dilema. Když seznáme všech 25 pekařů a řekneme, že do konce roku z nich zbydou tři, tak jejich ceny půjdou okamžitě dolů, všechno se strašně zefektivní, budeme mít jen sto faktur, a ne tisíc...“ Konzum se ale rozhodl, že nepůjde touto cestou jako nadnárodní řetězec. „Je jasné, že lepší je koupit zmrazené pečivo z Polska, což je hit poslední doby, a vyšlo by to podstatně levněji. Jenže člověk, který nám vyčítá, že jsme draží, by rázem neměl práci.“

Vlastníkem družstva Konzum je skoro 4 000 rodin v regionu. „Vnímáme členství jako kulturní hodnotu, kterou je dobré si v rodině předávat... V posledním roce jsme zaznamenali velký příliv nových členů – víc než o 10 %,“ říká Miloslav Hlavsa. Konzum se přibližuje svým pojetím západoevropským družstvům. Otevřel malý hobbymarket a také dvě benzinky. „Do dokonalosti to dotáhla třeba družstva v Anglii, Švédsku, Finsku. Provází člověka celý život... V anglických družstevních obchodech máte mezi kečupy na regálech upoutávku na pohřební služby... Prakticky každá finská rodina je členem družstva. Celosvětově teď probíhá renesance družstevnictví... Lidé jsou zničení odcizením a hledají možnost kontaktů. Družstvo je příležitostí,“ shrnuje Miloslav Hlavsa.

Postup ekonomické lokalizace na území Brna v oblasti prodeje potravin ve své diplomové práci zhodnotila Tereza Dvořáková. Uvádí, že proces se může uskutečňovat shora (top down) změnou legislativy, nebo zdola (bottom up) z iniciativy lidí. Mezi způsoby zdola patří prodej ze dvora, samosběr, farmářské trhy, bedýnkové systémy, komunitou podporované zemědělství, družstva, biokluby a kamenné obchody zaměřené na prodej lokálních potravin. V Brně zatím je míra

Bristol Green Doors

September 11th & 12th 2010

City map and guide showing neighbourhoods, hub locations and displayed technologies

Bristol
GreenDoors
www.bristolgreendoors.org

lokalizace malá, i když v posledních dvou letech počet prodejních aktivit stoupá a projevují se některé přínosy. Zkracuje se distribuční řetězec, v některých případech farmář prodává přímo zákazníkovi a získává větší podíl peněz. Většinou se také omezuje zpracování, balení a transport, dochází k úspoře energie a materiálů. „V případě KPZ byl také zaznamenán nárůst počtu pěstovaných odrůd, což může mít pozitivní vliv na biodiverzitu,“ píše Tereza Dvořáková.

Budoucnost je nejistá

Podle Evy Fraňkové „ekonomická lokalizace představuje zároveň proces i výsledek morální, politické a praktické podpory co možná největší škály místních aspektů výroby a spotřeby, s cílem hledat rovnováhu mezi lokálním, regionálním, národním a globálním měřítkem produkce a spotřeby a přispět k její sociální, environmentální i ekonomické udržitelnosti.“ Současná učebnicová ekonomie vnímá lokalizaci celkem nevyhnutelně jako neefektivní, teoreticky se jí věnuje zejména ekologická ekonomie a také sociální geografie. Přinejmenším některé směry ekonomické lokalizace ale mohou fungovat jako alternativy vůči současnému systému produkce a spotřeby, které mohou přispívat k jeho větší udržitelnosti.

„Budoucnost je (samozřejmě) nejistá. Pokud se rozhodneme lokalizaci nejen dále promýšlet, ale také aktivně podpořit, nezbyvá, než pro ni (i v rámci současného systému) její realizaci vytvářet prostory,“ uvádí Eva Fraňková. □

Zpracovala Hana Kolářová ze zdrojů uvedených na str. 30 v tomto Bedrníku

FOTO: KATEŘINA HODKOVÁ

O VÝJIMEČNOSTI ČESKÉHO SAMOZÁSOBITELSTVÍ

Mít vlastní zeleninu je přece normální – pod takovým titulkem otiskl časopis pro ochranu přírody a krajiny Veronica 2012/5 článek, který se zamýšlí nad tím, jestli by samozásobitelství mohlo být lákavé pro širší společnost. Autor Petr Jehlička, působící na katedře geografie The Open University v britském městě Milton Keynes, na základě „tvrdých“ statistických dat upozorňuje na ekologické, ekonomické, ale i zajímavé sociologické a psychologické souvislosti českého samozásobitelství potravinami. Nabízíme je i čtenářům Bedrníku, s laskavým souhlasem redakce časopisu Veronica a autora, který uvítá reakce čtenářů na níže uvedeném kontaktu.

K samozásobitelství se hlásí 43 % české populace

Samozásobitelství (tedy vznik potravin v domácnostech a jejich šíření mimo tržní prostředí) je jednou z oblastí života společnosti, ve kterých se bývalé socialistické země poměrně výrazně odlišují od většiny západní Evropy. Např. ve Velké Británii se samozásobitelství stalo módní záležitostí, které se (kromě tradičního já-

dra složeného ze starších ročníků méně zámožných vrstev) ve stále větší míře věnují mladší příslušníci středních a vyšších vrstev včetně řady celebrit. Pro samozásobitele vycházejí drahé časopisy, které ho propagují jako prospěšnou a žádoucí aktivitu, jež lidem umožňuje pohyb na zdravém vzduchu, posiluje komunikaci a spolupráci, rozšiřuje užitečné dovednosti a vědomosti, šetří peníze a je způsobem trvale udržitelné produkce zdra-

vých potravin. Přes tento pozitivní image a přes změny ve složení společnosti je rozsah samozásobitelství v západoevropských zemích poměrně omezený, věnuje se mu mezi 5 a 20 % populace. Naproti tomu v bývalých socialistických zemích, kde se k němu hlásí 40 až 70 % obyvatel, je veřejný a mediální obraz samozásobitelství mnohem nejednoznačnější. Zahrádkaření, zavařování a jiné způsoby domácí konzervace potravin,

sousedská výměna přebytků a domácí hospodaření spojené s kutilstvem a mnoha dovednostmi bývají hodnoceny jako zbytečný přežitek z minulých dob. Výklad samozásobitelství jako zastaralé a nepotřebné praktiky přitom přispívá k všeobecné debatě o převaze polistopadového režimu nad bývalým systémem a sehrává tak důležitou, i když často spíše podprahovou roli při ospravedlňování současných procesů s ničivým dopadem na samozásobitelství, jako je rušení velkoměstských zahrádkářských kolonií stojících v cestě developerům.

Na základě dlouhodobého výzkumu nabízím pro hodnocení tohoto jevu odlišný pohled. Pokud by české samozásobitelství mělo být jen dědictvím ekonomické situace v socialistickém období, musel by se počet samozásobitelů v důsledku rozšíření supermarketů a poklesu výdajů domácností na potraviny v uplynulých 23 letech viditelně zmenšovat. Němečtí výzkumníci Alber a Kohler zjistili, že v roce 2003 produkovalo potraviny 30 % české populace. Celostátní šetření na reprezentativním vzorku české populace v letech 2005, 2009 a 2010 ukázala, že ve druhé polovině první dekády tohoto století se procento samozásobitelů neměnilo – v roce 2005 to bylo 42 a v roce 2010 43 % české populace.

Ani ne tak pro přírodu jako pro člověka

I když samozásobitelství je jen ve výjimečných případech motivováno ekologicky, jeho environmentální přínosy jsou velmi významné a s největší pravděpodobností výrazně převyšují ty spojované s certifikovanými biopotraviny. Mnozí zahrádkáři průmyslově vyrobené pesticidy a hnojiva nepoužívají, a ve skutečnosti tak produkují biopotraviny, i když bez oficiálních certifikátů. Podle průzkumu provedeného v roce 2010 používalo 54 % samozásobitelů pouze přírodní hnojiva, 15 % nepoužívalo žádná hnojiva a 48 % používalo pouze přírodní postřiky nebo manuální metody boje se škůdci (52 % tedy používalo průmyslově vyrobené pesticidy, ty jsou ale často používány jen výběrově pro určité plodiny). Doprávní uhlíková stopa samozásobitelství je ve srovnání s prodávanými potravinami včetně biopotravín mizivá. Z českých samozásobitelů 65 % využívá zahrádku u svého domu, 10 % chodí na zahrádku pěšky, 4 % jezdí na kole a 6 % používá pro přepravu na zahrádku veřejnou dopravu. Pouze 15 % samozásobitelů používá soukromé auto nebo motocykl.

České samozásobitelství je v první řadě dobrovolnou aktivitou spojenou se silnými společenskými a kulturními významy, s pocity hojnosti a potěšením z dosahování úspěchů spíše než s ome-

zováním, ekonomickou nezbytností a závazky. Finanční úspora je třetí či čtvrtý nejdůležitější a plnění rodinných závazků osmý motiv pro samozásobitelství. Tři nejdůležitější důvody jsou čerstvé a zdravé potraviny a samozásobitelství jako koníček

České ovoce a zelenina v datech

Data shromažďovaná Českým statistickým úřadem a analyzovaná Ústavem zemědělské ekonomiky a informací potvrzují vysoký rozsah samozásobitelství. Podle zjištění ze Statistiky rodinných účtů, šetření, kterého se každoročně zúčastňuje 3 000 domácností, se v roce 2006 prostřednictvím samozásobitelství vyprodukovalo 34 % čerstvého ovoce spotřebovaného v českých domácnostech, 32 % vajec, 27 % brambor a 22 % čerstvé zeleniny. Pokud jde o objem ovoce (s výjimkou jablek a višní), české domácnosti vypěstují přes 80 % ovoce středního pásma pěstovaného v ČR. V domácnostech se také nachází 30 % veškeré plochy, na které se pěstuje zelenina – na zemědělské podniky připadá zbývajících 70 %. U následujících druhů vypěstují domácnosti více než 50 % objemu vypěstovaného v ČR: od 50 % u rajčat přes jahody, kedlubny, okurky nakládačky, okurky až po 95 % u česneku. Pro srovnání: v roce 2010 byla celková produkce ovoce českého biozemědělství (3 700 tun) srovnatelná se samozásobitelskou produkcí jednoho druhu ovoce – višní (3 600 tun, ČSÚ 2007). Pokud jde o zeleninu, celková produkce biozemědělství byla ve stejném roce 2 000 tun, přičemž jen mrkve české domácnosti vypěstovaly 8 800 tun (ČSÚ 2007).

Samozásobitelství je jevem velmi rovnoměrně rozprostřeným nejen přes všechny příjmové kategorie, ale i pokud jde o vzdělání a povolání. V roce 2010 z respondentů, kteří označili svou životní úroveň za dobrou, se samozásobitelství věnovalo 48 %. Mezi respondenty s „ani dobrou ani špatnou“ životní úrovní bylo samozásobitelů 43 % a mezi lidmi, kteří považovali svou životní úroveň za špatnou, jich byla třetina. Podíl samozásobitelů ve skupině lidí s nejnižším (základním) a nejvyšším (VŠ) vzděláním je stejný – 35 %. Stejně procento samozásobitelů je mezi živnostníky a podnikateli. Poměrně rovnoměrně je samozásobitelství rozloženo, pokud jde o venkov a město: 65 % obyvatel sídlí s populací menší než 2 000 produkuje část svých potravin, tento podíl mezi obyvateli středně velkých měst je 41 % a v Praze 21 %.

Sdílení

Produkce domácích potravin úzce souvisí se sdílením úrody nebo jiných sa-

mozásobitelských produktů s ostatními lidmi. Míra rozšíření této části souboru samozásobitelských praktik je ještě méně postřehnutelná než samotná produkce potravin – není totiž spojena s žádnou trvalou hmotnou infrastrukturou, jako jsou záhony, skleníky, sady apod. Sdílení úrody přitom podstatně zvyšuje přínos samozásobitelství jako trvale udržitelné činnosti, neboť dále zvyšuje využití zdrojů, snižuje odpad a posiluje společenské vazby.

Sdílení potravin vyprodukovaných samozásobitelským způsobem má i silnou společenskou a kulturní úlohu a přispívá k vytváření důvěry, spolupráce a vzájemné pomoci mezi lidmi. Sdílení těchto potravin se odehrává v rozvětvených sítích, které pokrývají a propojují venkov a města. Z rozhovorů vedených v 15 domácnostech v roce 2005 jen jedna (jednočlenná) domácnost nebyla zapojena do těchto sítí. Přitom jen méně než polovina těchto domácností pěstovala ovoce a zeleninu.

Podle zjištění z roku 2010 část své produkce sdílí s dalšími lidmi 60 % samozásobitelů. Odhadovaný podíl celkové produkce, který pěstitelé rozdávají, se přitom značně liší: zatímco 26 % samozásobitelů rozdává méně než desetinu, 4 % z nich odhadují, že rozdávají více než polovinu toho, co vypěstují. Téměř 100 % těch samozásobitelů, kteří část své úrody rozdávají, se o ni dělí se členy blízké rodiny. Z nich 57 % obdarovává širší příbuzenstvo, 54 % sousedy a 70 % přátele.

Vypěstovat si vlastní a nic zbytečně nevyhodit

Nevýlučnost samozásobitelství je důležitá pro úvahy o možnostech jeho šíření ve společnosti a přenosu do společností, kde se nevyskytuje vůbec nebo jen málo. Pro tyto úvahy je důležité si uvědomit, co z něj činí lákavý a přitažlivý způsob trvale udržitelného chování. Paradoxně je to skutečnost, že jen zřídka je motivováno ekologickým aktivismem, který má jen omezenou schopnost oslovit lidi a přivést je ke každodennímu chování v souladu se zásadami trvalé udržitelnosti. Pohnutky samozásobitelů jsou širší, a mohou tak oslovit daleko větší část společnosti: samozásobitelům jde v první řadě o kvalitu, čerstvost a zdravotní nezávadnost jimi vypěstovaných potravin. Při sdílení úrody je hlavním motivem potěšit blízké, podělit se s nimi (nezávisle na obchodu) o výsledky vlastní práce – kvalitní potraviny, a zároveň tak zamezit nevhodnému využití zdrojů. □

RNRD: Petr Jehlička, Ph.D.,
katedra geografie, The Open University,
Milton Keynes, Velká Británie,
Petr.Jehlicka@open.ac.uk

PENÍZE NEBO ŽIVOT

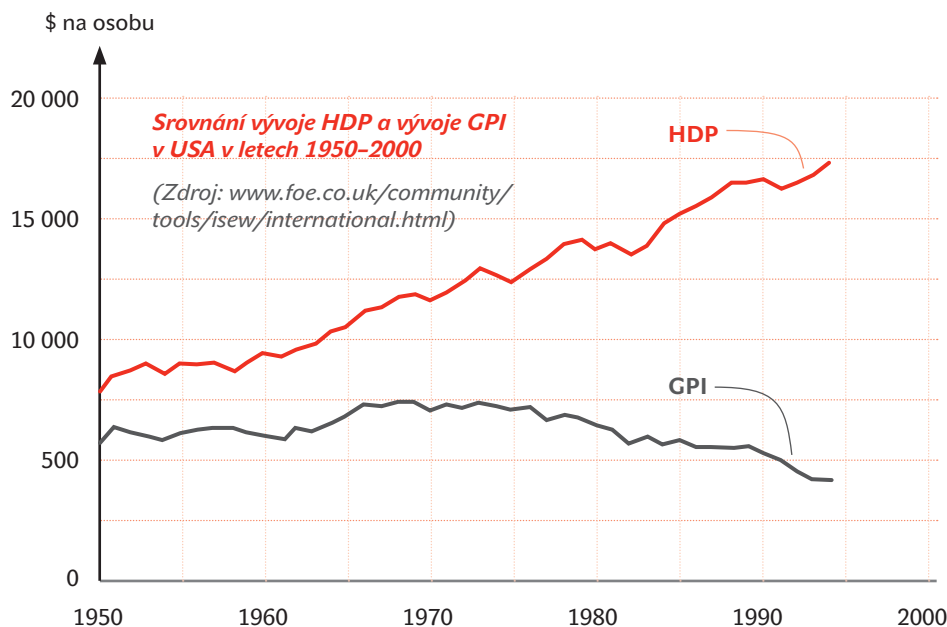
Za jeden provaz – tak se jmenuje metodika výchovy k udržitelnému rozvoji a aktivnímu občanství programu Škola pro udržitelný život, kterou vydala Nadace Partnerství a Středisko ekologické výchovy SEVER a na níž se podílelo více než 20 autorů. Z publikace jsme pro čtenáře Bedrníku vybrali ukázky z kapitoly o udržitelném podnikání nazvané Peníze nebo život.

CO JE DOBRÉ VĚDĚT

Dosavadní ekonomické myšlení je založeno na předpokladu potřebnosti ekonomického růstu. Ekonomický růst je často zaměňován s růstem blahobytu společnosti. Ve skutečnosti ovšem „ekonomický růst“ znamená pouze zvyšování indikátoru hrubého domácího produktu. Ten měří velikost tržní produkce v dané zemi. K jeho růstu tak paradoxně může přispět i zvyšování zbrojní produkce nebo úsilí vynaložené na likvidaci rozsáhlého ekonomického blahobytu).

telného ekonomického blahobytu).

V ekonomickém myšlení dominuje princip efektivity, tedy s co nejmenšími vstupy získat co největší výstupy – poměřováno penězi. Efektivní je tedy to, co je nejméně nákladné. To přímo vede k opomíjení „nákladů“, které je těžké finančně vyjádřit – typicky například ke znehodnocování životního prostředí. Tradiční ekonomie tak nedokáže postihnout úbytek nepeněžních hodnot, a pokud toto uvažování převládne, společnost má tendenci význam zmíněných hodnot ignorovat.

lé průmyslové havárie. Taková produkce však nutně nemusí vést k růstu blahobytu. Někteří autoři dokonce poukazují na rozevírání nůžek mezi ekonomickým růstem a růstem blahobytu (měřeno například pomocí GPI – Genuine Progress Indicator, neboli „Indikátoru skutečného pokroku“, či ISEW – Index of Sustainable Economic Welfare, neboli Indexu udrži-

Takový způsob uvažování vede například též k závěru, že je třeba podporovat stěhování lidí za prací – mobilitu pracovních sil – se všemi sociálními důsledky, které s sebou nese vytrhávání lidí z jejich sociálních vazeb a kontextů. Člověk je při takovém uvažování redukován na „výrobní faktor“, vedle dalších dvou – „kapitálu“ a „půdy“.

Anotace

Udržitelný rozvoj stojí na třech pilířích – environmentálním, sociálním a ekonomickém. Všechny tři by měly být v souladu, nechceme-li riskovat zhroucení lidské společnosti. Dnes již existují podniky a další komerční instituce, které si tuto potřebu uvědomují a snaží se ve svém jednání zohlednit nejen ekonomickou složku, ale i ostatní dva aspekty, tedy společenské a environmentální dopady svého podnikání. Seznamme se s relativně novým fenoménem jménem udržitelné podnikání.

Klíčová slova:

ekonomické myšlení současnosti, etické banky, lokální multiplikátor, sociální podnik, sociální podnikání, společenská odpovědnost firem, trojí zisk

V současnosti je v ekonomickém myšlení preferováno soukromé vlastnictví před například obecním nebo družstevním. Má se za to, že soukromé vlastnictví zajistí efektivnější využití dostupných zdrojů. Pro některé ekonomické aktivity však může být vhodnější i komunitní forma vlastnictví.

Převládající jednostranně zaměřený způsob ekonomického myšlení není kompatibilní s konceptem „udržitelného rozvoje“. Ten v sobě totiž zahrnuje aspekty jak ekonomické, tak environmentální a sociální.

Udržitelné podnikání

Udržitelným podnikáním máme na mysli provozování výrobní nebo obchodní aktivity s ohledy na životní prostředí, místní komunitu a společnost. Vychází z konceptu udržitelnosti se třemi pilíři – ekonomickým, environmentálním a sociálním. Asi nejpropracovanějším konceptem „udržitelného podnikání“ je tzv. sociální podnikání.

Sociálním podnikem mohou být organizace s různou právní formou – družstva, občanská sdružení, společnosti s ručením omezeným, živnostníci, církevní právnické osoby a další.

Dále můžeme hovořit o environmentálně šetrných podnicích – tedy o organizacích, které se snaží zajistit, aby všechny jejich činnosti braly v úvahu aktuální problémy životního prostředí a přitom přinášely finanční zisk. Tím se liší od klasického pojetí podniku, jehož cílem je pouze maximalizovat zisk.

Jak rychle „odtečou“ peníze z ekonomiky našeho regionu?

Důležitým aspektem udržitelnosti podnikání je jeho vztah k ekonomice obce a regionu, kde působí. Soustředění kapitálu v nadnárodních korporacích často vede k tomu, že takové firmy nemají zájem na prosperitě místní ekonomiky a jejich centralizovaný způsob fungování vede k masivnímu odlivu peněz z regionu. Existuje poměrně jednoduchý způsob, jak prozkoumat, kolik peněz takto z ekonomiky odteče, respektive jakou roli hraje vybraná organizace či podnik v ekonomice města či regionu. Jedná se o výpočet tzv. lokálního multiplikátoru. A protože realisticky je možné toky peněz sledovat do tří úrovní, nazýváme tento indikátor LM3 – Lokální multiplikátor 3.

Lokální multiplikátor je číslo, které ukazuje, nakolik se peníze, které určitá ekonomická aktivita vytvoří, „otočí“ v regionu, než odtečou jinam, a nakolik slouží jako zdroj příjmu pro jiné místní organizace (zejména dodavatele služeb a zboží) a místní lidi (zejména zaměstnance).

Co můžeme udělat

V rámci obce nebo například školy je možné udělat řadu větších či menších kroků, které podpoří odpovědnost dané instituce k přírodě a lidem. Obec může například využít multiplikačního efektu svých výdajů a upřednostňovat místní nebo regionální podnikatele při objednávání zboží a služeb. Zajistí tak, že vynaložené peníze zůstanou v obci či regionu o něco déle a vícekrát se „otočí“, než odtečou jinam.

V rámci projektového vyučování například žáci můžou vypočítat, jak jejich škola ovlivňuje místní ekonomiku prostřednictvím svého hospodaření. Pokud jim vedení školy umožní přístup k souhrnným účetním záznamům, je možné vypočítat lokální multiplikátor a diskutovat, kde by škola mohla změnit svoje „ekonomické chování“ – tedy jaké výdaje by bylo případně možné přeměrovat tak, aby škola více prospívala místní ekonomice. Ve výukovém materiálu 19 naleznete příklad dotazníků použitých při výpočtu LM3. Využít lze také manuál „Penězům na stopě“.

Větší ekonomickou udržitelnost si obec nebo jiná instituce může zajistit investováním do aktivit, které budou přinášet nezávislé příjmy – například do výstavby obnovitelných zdrojů energie (a nezapomenout přitom na jednoduchý fakt, že i úspory jsou „zdrojem“). Například v Jindřichovicích pod Smrkem vytvářejí z výnosů z prodeje elektřiny z větrných elektráren obecní fond životního prostředí, z něhož dotují lidem v obci nejrůznější environmentálně šetrná opatření (výměnu oken, výstavbu čistíčky odpadních vod a podobně).

Asi nejjednodušším opatřením s globálním dosahem je upřednostňování certifikovaných výrobků při nákupech: u potravin Bio (národní i evropská značka), u výrobků ze dřeva značka FSC, u spotřebního zboží a nejrůznějších materiálů Ekologicky šetrný výrobek, u potravin a výrobků z rozvojových zemí značka Fair Trade aj. A nezapomínejme, že „čím blíže, tím lépe“. Výrobky a potraviny přímo z místa podporují místní ekonomiku a zároveň nezatěžují životní prostředí dopravou na velké vzdálenosti.

MOŠTÁRNA HOSTĚTÍN – VÝPOČET LM3 V PRAXI

Moštárna v Hostětíně od roku 2000 produkuje kvalitní jablečné mošty z převážně místních jablek. Její provozovatelé se pomocí LM3 chtěli dozvědět více o dopadech provozu moštárny na okolní ekonomiku. Ta byla vymezena jako 25 km okruh kolem Hostětína, zahrnovala tedy i slovenskou část a sahala až na okraj Zlína.

Roční výdaje Moštárny TBK, s. r. o., činily 1 847 168 Kč. Jejich struktura byla následující:

Místní výdaje celkem:	671 379 Kč
zaměstnancům:	360 767 Kč
dodavatelům:	310 612 Kč
Ne-místní výdaje celkem:	1 151 367 Kč
Podíl místních výdajů:	36 %

Zjišťujeme tedy, jaká část z celkových výdajů byla utracena ve stanoveném regionu. Nejjednodušší způsob je vypsát si hlavní dodavatele firmy (tak aby výdaje u nich vynaložené tvořily alespoň 80 % celkových výdajů zkoumané firmy) a podle adres sídla dodavatelů rozhodnout, zda se nacházejí ve stanoveném regionu, či nikoliv.

Sečteme-li místní a ne-místní útraty, dostaneme 1 822 747 Kč. Když tento součet porovnáme s celkovými výdaji (1 847 168 Kč), vidíme rozdíl 24 421 Kč. Tato částka byla zaplacená drobným dodavatelům. Jelikož víme, že podíl místních výdajů činil 36 %, můžeme předpokládat, že i z oněch 24 421 Kč bylo 36 % utraceno v místě (36 % z 24 421 = 8 792 Kč). Získanou sumu přičteme k celkovým lokálním výdajům (671 379 + 8 792) a získáme celkové místní výdaje 680 171 Kč. Celkové místní výdaje byly tedy 680 171 Kč (celkové ne-místní výdaje dosahují 1 166 996 Kč).

V posledním nejnáročnějším kroku je třeba zjistit, kolik svých výdajů dodavatelé Moštárny TBK utratí v „našem“ regionu a kolik mimo něj. Bylo třeba vytvořit dotazníky a spolu s průvodními dopisy je rozeslat dodavatelům. I když měla moštárna v roce 2006 pouze deset hlavních dodavatelů, nebylo jednoduché získat jejich odpovědi. Po opakovaných urgencích se však podařilo získat zpět osm dotazníků z deseti. Celkové místní výdaje ve třetím kole činily dle výsledků dotazování 461 523 Kč.

Výpočet LM3 je nyní již snadný: $LM3 = (1\,847\,168 + 680\,415 + 461\,523) : 1\,847\,168 = 1,62$

Lokální multiplikátor pro hostětínskou moštárnu v roce 2006 dosáhl hodnoty 1,62. To znamená, že každá koruna vydaná lokálně přinesla místní ekonomice navíc dalších šedesát dva haléřů. Největší výdajovou položku mo-

štárny (20 % z celkových výdajů) tvořily mzdy místním zaměstnancům. Druhou nejvyšší výdajovou položkou byla platba nájmu Nadaci Veronica do Brna (19 % veškerých výdajů), která sice odešla z regionu, ale ve třetím kole se do regionu z 50 % vrátila. Právě ze struktury výdajů moštárny TBK v roce 2006 můžeme pochopit, proč je hodnota lokálního multiplikátoru relativně nízká.

Hlavními dodavateli moštárny jsou producenti biojablek. Protože výkupní ceny jablek byly v roce 2006 v zahraničí (například v Německu) vyšší, nebylo pro moštárnu snadné sehnat místní dodavatele. Kupříkladu největší místní pěstitel biojablek prodával jablka do Německa za lepší výkupní ceny. Největším dodavatelem biojablek tak byl zemědělský podnik na slovenské straně Bílých Karpat. Výdaje na jablka z této farmy tvořily třetí nejvyšší výdajovou položku – 18 % veškerých výdajů. Tato farma se nachází asi 10 km za hranicí námi vymezeného regionu pro výpočet LM3. Tedy peníze z námi určeného regionu tedy otekly, jakkoliv ne příliš daleko.

Pokud bychom tuto farmu započítali jako místní (a bylo by to logické), lokální multiplikátor by potom vyšel 1,80 a podíl místních výdajů moštárny by činil 55 %. To je hodně, vezmeme-li v úvahu poměrně malé území, které jsme označili jako „místní“.

JAK VYUŽÍT TÉMA VE VÝUCE

Otázky k diskuzi a zamyšlení

Znáte firmu či podnik, který podporuje nějakou sociálně či environmentálně prospěšnou aktivitu? Jakou? Proč myslíte, že to dělá?

Víte, co je to společenská odpovědnost firem? Jaká pravidla by podle vás měla společensky odpovědná firma dodržovat ve vztahu ke svým zaměstnancům? Ke svému okolí? K životnímu prostředí?

Je pro vás důležité, jestli je podnikání firmy, u níž nakupujete nebo jejíž služby využíváte, udržitelné – společensky a environmentálně odpovědné? Proč ano? Proč ne?

Jak takové informace získáte? Jak zjistíte, že jsou vaše zdroje věrohodné?

Aktivity do výuky

DOMORODCI

Věk: 2.–5. třída

Délka trvání: 20–30 minut

Místo: uvnitř (tělocvična nebo prostorná chodba)

Pomůcky: imitace keřů vyrobené z papíru, provázků nebo jiného materiálu, víčka z PET lahví opatřená očkem z provázku

Cíl aktivity: Žák jednoduše vysvětlí pojem udržitelné hospodaření.

Hlavní aktivity: drobná pohybová aktivita k tématu udržitelnosti

Vzdělávací oblast či průřezové téma: Člověk a jeho svět (Lidé kolem nás), Člověk a příroda – Zeměpis (Společenské a hospodářské prostředí), Environmentální výchova (Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Vztah člověka k prostředí)

Klíčové kompetence: občanské

Na imitaci keře zavěsíme za očko víčka od PET lahví. Keře rozmístíme rovnoměrně do celého prostoru. Víčka představují plody rostoucí na keřích v poušti. Na každém keři roste maximálně 5 plodů.

Hráči představují domorodce, kteří se plody živí. Na náš povel vybíhají z vesnice ke keřům a snaží se nasýtit (nasbírat

alespoň 5 víček). Záleží jen na nich, kolik plodů a z jakých keřů budou sbírat. Hráči, kteří v daném čase nenasbírali dostatek plodů, zemřou.

Každé kolo představuje jeden rok. Každý rok vyrostou keře znovu a urodí se nové plody. Na konci roku tedy obnovíme keře (doplníme plody), ale jen na těch keřích, kde zůstal alespoň jeden plod. Tam, kde žádný plod nezůstal, nemá z čeho vyrůst nový keř a zdroj potravy tedy nadobro zmizí. Pokud se domorodci chovají rozumně a nevysbírají všechny plody z prvního keře, na který narazí, mohou snadno nacházet potravu i v dalších letech. Pokud se nechovají trvale udržitelně a všechny plody vysbírají, nebudou mít v dalších letech potravu a zahynou. Důležitá je závěrečná diskuze.

Poznámka: Dáváme pozor, aby na začátku hry bylo na keřích dostatek plodů k uživení všech hráčů (5 na osobu) a zároveň zachování reprodukční schopnosti každého keře (1 na keř). Tzn. alespoň 5× počet hráčů + 1× počet keřů.

(Upraveno dle:

www.tridime-vysocina.cz/skoly-hry)

UDRŽITELNÝ JOGURT

Věk: 8.–9. třída, SŠ

Délka trvání: dlouhodobá aktivita

Místo: uvnitř

Pomůcky: nic

Cíl aktivity: Žák posoudí širší environmentální a společenské dopady výroby určitého produktu a prezentuje je před skupinou. Žák vyhledá informace na internetu, v tisku a získá informace od zástupců organizací.

Hlavní aktivity: vypátrání podrobných výrobních procesů konkrétního výrobku

Vzdělávací oblast či průřezové téma: Informační a komunikační technologie (Vyhledávání informací a komunikace), Environmentální výchova (Lidské aktivity a problémy životního prostředí, Vztah člověka k prostředí)

Klíčové kompetence: k učení, komunikační, občanské

Vybereme si společně se žáky nějaký výrobek (například ochucený jogurt) a začneme rozkrývat, co všechno se s ním děje od nadojení mléka po zakoupení v obchodě.

Zjistíme, které firmy dodávají jednotlivé složky ochuceného jogurtu a jak je vyrábějí. Kontaktujeme výrobce daného jogurtu, vysvětlíme mu svůj záměr a pokusíme se získat alespoň základní informace o tom, z jaké dálky jsou jednotlivé ingredience. Zároveň se pokusíme dotazováním zmapovat „logistický řetězec“ dané firmy. Tedy kam putují vyrobené jogurty, zda přímo do prodejen, nebo do distribučních velkoskladů, kde tyto velkosklady jsou a podobně. Nejlepší bude, pokud uděláme miniprůzkum u více výrobců – nebudou se cítit tolik ohroženi případnou negativní publicitou, jako když se zaměříme jen na jednoho výrobce.

Zamyslíme se nad tím, jak jejich výroba a doprava ovlivňuje životní prostředí. Na internetu vypátráme zprávy o jednotlivých výrobcích, distributorech a obchodnících a vytvoříme si obrázek o jejich odpovědnosti.

Vyžádáme si od nich výroční zprávy nebo hodnocení jejich společenské odpovědnosti. Zamyslíme se v diskuzi nad případnou neochotou firem takové informace poskytnout. Rozebereme, proč některé firmy pravidelně hodnotí svoji společenskou odpovědnost a jiné nikoliv.

Vystopujeme „foodmiles“ našeho jogurtu – kolik kilometrů nacestovaly všechny ingredience, než se dostaly do obchodu ke spotřebitelům.

Na závěr vypracujeme se žáky o svých zjištěních souhrnnou zprávu. Uspořádáme školní konferenci, na které svoje závěry prezentujeme ostatním spolužákům a umožníme jim diskutovat nad otázkami společenské odpovědnosti firem a udržitelného podnikání.

Volné peníze můžou jednotlivci i organizace investovat do etických fondů nebo uložit u etických bank – zatím spíše v zahraničí v eurech, doufáme, že brzy i v Česku v korunách (při ukládání do zahraničí pozor na riziko změny kurzu eura!). Případně investovat přímo do udržitelných projektů v ČR. Už dnes je například možné přímo investovat do projektů výstavby obnovitelných zdrojů energie, a lze očekávat, že postupně přibude i počet projektů nevládních neziskových organizací, které budou svoje projekty financovat prostřednictvím přímých spoluinvestic jednotlivců a firem. □

Stanislav Kutáček,

zkráceno a upraveno redakcí Bedrníku

ZA JEDEN PROVAZ

Metodika výchovy k udržitelnému rozvoji a aktivnímu občanství programu Škola pro udržitelný život.

Metodika nabízí přehledný souhrn námětů, rad a doporučení, jak zapojit žáky do života obce a obec do života školy. Kniha je určena zejména pedagogům základních a středních škol. Může však být inspirací také pro představitele místní samosprávy a rodiče, kteří hledají cestu, jak probudit v obci občanskou aktivitu. Jednotlivé kapitoly provedou čtenáře procesem přemýšlení o budoucnosti obce, vytváření vlastního zásobníku projektů školy a plánování konkrétních projektů. Nechybí ani sbírka aktivit využitelných ve výuce o tématech udržitelného rozvoje. Součástí je CD obsahující pracovní listy a výukové materiály navazující na jednotlivé tematické kapitoly. Knihu je možné objednat u Nadace Partnerství: <http://eshop.nadacepartnerstvi.cz/za-jeden-provaz/d-70553/>.

BLÍZKOST aneb O VÝHODÁCH MÍSTNÍ EKONOMIKY

Místní Komunitní škola „Krok za krokem“ pořádala na konci letošního března na středisku ekologické výchovy Chaloupky na Vysočině seminář nazvaný Podporujte místní produkty. Zaměřen byl hodně prakticky: pečení kváskového chleba a výroba sýrů, ale za cíl si kladl hlavně uvést do širšího povědomí výhody místní ekonomiky. Nabízíme vám v Bedrníku program zaměřený právě na toto téma, který jsme v rámci zmíněného semináře na Chaloupkách realizovali a který lze využít i v hodinách občanské výchovy na školách.

1. Co je blízkost

Rozdáme samolepky (buď starší, které už moc nelepí, nebo nastříhané z papírové pásky nebo z lepících papírků na vzkazy – důležité je, aby šly po skončení programu sundat a nezničily mapy, na které je lepíme) a vyzveme účastníky, aby je nalepili na mapu na místo, odkud k nám přijeli (jiné možné zadání: odkud kdo pocházíte, kde jste se narodili).

Rozvineme mapu světa. Všichni nalepí na jedno místo. Předstíráme, že jsme spletili mapu, rozdáme nové samolepky (nebo si účastníci odlepí použité) a rozvineme mapu Evropy. Zase všichni nejspíš nalepí na jedno místo.

Opět předstíráme roztržitost a rozvineme mapu republiky. Opakujeme až po mapu okresu, či regionu, kde už bude vidět, že jsme z různých míst.

Co je to vlastně „místní“?

2. Výhody a nevýhody místní ekonomiky

Na flipchart zapisujeme braistorming: do jednoho sloupce výhody a do druhého nevýhody místní ekonomiky.

Výhody: menší nezaměstnanost; vím, od koho nakupuji; mohu si ověřit, tudíž vyšší kvalita; menší zátěž z dopravy; lidé se víc poznávají, pomáhají si; aktivita (ne jen nadávání na poměry); spojení s tradicemi (dožínky, vinobraní, zabijačka...); nezávislost na dovozu; lidé kupují a jedí lokálně vypěstované ovoce a zeleninu, což je pro organismus přirozenější; péče o krajinu...

Nevýhody: je to dražší (Číně může málokterý místní produkt konkurovat); menší pestrost; nemohu si vybrat, tudíž nižší kvalita...

Na závěr položíme otázku (pokud už nezazněla – může se stát, že u výhod

Vsuvka nemístní, ne však nemístná:

Na Nové Guinei šťastní a spokojení lidé jednoho kmene odnepaměti vyráběli kamenné sekyrky, které jim vždy stačily pro vše, co k životu potřebovali. Asi v padesátých letech minulého století přišli bílí lidé a v nejlepší víře jim věnovali sekyrky železné. Domorodci nadšení z ulehčení práce upustili od velice náročné tradiční výroby, při které ohněm rozpukávali skálu. Železné sekyrky se totiž zdály nezničitelné, takže nepotřebovali nové.

Ale ouha – dnes ony sekyrky z 50. let dosluhují a domorodci se ocitli před rozhodnutím: přistoupit na hru na civilizaci, postupně vyměňovat svou zem či svobodu za výdobytky naší kultury anebo se vrátit k tradiční výrobě sekyrek kamenných a ponechat si tak svůj tradiční, pro ně důstojný způsob života? Předpokládáme, že zrovna tito lidé by to ustáli, uvědomili si, že přistoupením na naši hru budou stejně vždy jen ti „za mříž“: odolají tedy svodům civilizace a budou si chtít zachovat svou důstojnost a nezávislost. Co se však za to víc než půlstoletí stalo: obměnily se generace, vymřeli pamětníci a vyrábět sekyrky kamenné už nikdo neumí! Chceme dopadnout taky tak, že jsme vděční za každou zahraniční montovnu na našem venkově, jen aby lidé teď zrovna měli práci?

Pokud opravdu vidíme ve ztrátě místní ekonomiky jistý problém a nebezpečí, co můžeme pro její podporu dělat? Mohou v našem místě vzniknout nějaké nové formy místní ekonomiky? Co lidé ještě umí a mohou nabídnout?

MÍSTNÍ TRH V BRTNÍ NA VYSOČINĚ. FOTO: IVA SUCHÁ

zazní „je to levnější“ a u nevýhod „je to dražší“): Vidíme, že ekonomika má rozměr nejenom čistě ekonomický, ale i sociální a rozměr dopadu na životní prostředí.

Je to něco za něco, je to otázka volby. V každém případě můžeme u místní ekonomiky mluvit o přidané hodnotě. Co však vlastně chceme, co je důležité?

Jak je to na druhé straně čistě s ekonomičností: Je místní ekonomika pro místní ekonomicky výhodná?

Příklad Lokální a Děravé Lhoty: Čteme příběh z publikace Stanislava Kutáčka *Penězům na stopě* o daru tety Anny dvěma bratrům a co z toho vzešlo (viz rámeček o Lokální a Děravé Lhotě). Na flip průběžně zapisujeme částky, pomocí šipek znázorňujeme tok peněz a na konec sečteme přínosy: Je tedy místní ekonomika pro místní ekonomicky výhodná?

3. Co vše může být místní ekonomika

A opět brainstorming – různé formy místní ekonomiky (jak se může projevat, v jakých formách): Co každého napadne jako první, jsou místní provozny, jak výroba, tak služby, různé praxe (doktoři, právníci, poradci...). Třeba vymyslí i něco jiného (např. družstva), ale to necháme zatím otevřené. Zde by měl zaznít zásadní problém dnešní doby – likvidace místních ekonomik, s tím spojená nezaměstnanost, ztráta místních dovedností, a tudíž do budoucna závislost na dovozu a ztráta soběstačnosti a v podstatě svobody.

4. Lokální a globální

Pustíme DVD *Lokální a globální* o činnosti brněnského Trastu pro ekonomiku a společnost, který hledá lidský rozměr peněz a ekonomiky, a o britském příkladu spojení touhy zákazníků po kvalitních potravinách a pomoci farmářům ekonomicky se udržet.

Po zhlédnutí (DVD má 45 minut, stačí však prvních 25 min. a pak úplný závěr) doplníme na flip *další formy místní ekonomiky* – např. ve filmu prezentované komunitou podporované zemědělství.

5. Jak je to u nás

Co vše může být místní ekonomika a jak je tomu v našem místě?

Účastníky rozdělíme na dvě skupiny. Každé skupině dáme jednu sadu (rozlišené barevně) kartiček s názvy, definicemi a obrázky různých projevů místní ekonomiky (viz rámeček Slovníček pojmů). Úkolem je přiřadit k sobě vždy název, definici a ilustrující obrázek.

Diskutujeme o jednotlivých formách místní ekonomiky, hledáme příklady v místě, u nás či ve světě. Nejlepší by bylo přijít na nějakou možnost, jak něco v tomto smyslu podpořit či založit přímo v místě, u nás.

PS: K zamyšlení: Jak to, že tady u nás si lidé raději jedou opravit auto do okresního města, než by dali vydělat autopravně v sousedství? Neodpovídá to soudržnosti a solidaritě. Syndrom: „ať sousedovi chcípne koza“. □

Iva Suchá, středisko ekologické výchovy
Chaloupky, www.chaloupky.cz

LITERATURA:

Johanisová, N.: Kde peníze jsou služebním, nikoli pánem, nakl. Stehlík, Volary 2008

Johanisová N: Living in the Cracks (Život v puklinách; o snahách o jinou ekonomiku v rozpadajícím se systému): A look at rural social enterprises in Britain and the Czech Republic, 2005

Schumacher, E. F.: Malé je milé, nakl. Doplněk, Brno 2000

Kutáček, S.: Penězům na stopě, Trast pro ekonomiku a společnost, Brno 2007

Podporujme svého sedláka – téma časopisu Veronica 2012/5

Ekonomika – téma časopisu Bedrník 2005/3

Obchod – téma časopisu Bedrník 2008/4

Zelená ekonomika – téma časopisu Bedrník 2011/1

O lokálních ekonomikách – sborník ze semináře Open Space, pořádaný Trastem pro ekonomiku a společnost v Růžďce, 2007

Demokratické ekonomiky a společnost – sborník ze semináře Open Space, pořádaný Trastem pro ekonomiku a společnost v Hostětíně, 2008

Peníze jinak? – sborník ze semináře Open Space, pořádaný Trastem pro ekonomiku a společnost na Chaloupcích, 2011

Táňa Fischerová, Radomil Hradil: Láska nevládne, láska tvoří - Hledání cest k proměně společnosti, nakl. Fabula, 2012

PŘÍBĚH LOKÁLNÍ LHOTY A DĚRAVÉ LHOTY

Představte si dvě města: Lokální Lhotu a Děravou Lhotu. V Lokální Lhotě lidé většinou utratí svoje peníze v místě – v obchodě se smíšeným zbožím, u opraváře, za péči o děti, oblečení a podobně (řekněme, že asi 80 % svých peněz). A máme tu Jiřího – má zrovna narozeniny. Tetička Anna mu poslala jako dárek stokrunu. Jiří si za 20 korun koupil v neďalekém nákupním centru čokoládu a za 80 korun si dal zmrzlinový pohár, dort a limonádu v místní cukrárně. Majitelka cukrárny hned poslala svého syna, aby se nechal naproti u kadeřnice ostříhat. Utratí tam 64 korun (to je 80 % z 80 korun). Za zbytek z osmdesáti korun si koupí noviny. Kadeřnici mezitím vyhládlo a tak si skočí pro něco na zub. Za 51 korun (80 % ze 64) si koupí pizzu a zbytek si nechá na blížící se kadeřnickou konferenci. Jaký je prospěch pro Lokální Lhotu? Jiří dostal 100 korun od tety Anny a utratil 80

u místní cukrářky; ta utratila 64 korun u kadeřnice, a ta zaplatila 51 korun za pizzu. Zbytek peněz naši malou ekonomiku opustil, protože čokoláda byla z nákupního centra, noviny vycházejí v Praze,

a kadeřnická konference bude dokonce v zahraničí. V Lokální Lhotě to dohromady činí 295 korun, to vše díky tetě Anně. Když odečteme její původní dar, znamená to, že v Lokální Lhotě oběhlo díky její

LOKÁLNÍ LHOTA

80% peněz zůstává v místě

příjem	zůstává
100 Kč	80 Kč
80 Kč	64 Kč
64 Kč	51,20 Kč
51,20	41 Kč
41	32,80 Kč
32,80	...
celkem 500 Kč	

DĚRAVÁ LHOTA

20% peněz zůstává v místě

příjem	zůstává
100 Kč	20 Kč
20 Kč	4 Kč
4 Kč	0,80 Kč
0,80	...
celkem 125 Kč	

SLOVNÍČEK POJMŮ SPOJENÝCH S MÍSTNÍ EKONOMIKOU

Biokluby – svým členům zprostředkovávají čerstvé potraviny, pokud možno v biokvalitě, od místních, nejlépe ekozemědělců. Šetří přírodu a podporují místní farmáře. Šetří i obaly – využívají použité krabice, tašky, PET lahve apod. Navíc se takto setkávají lidé s podobným vztahem ke stravování, životnímu prostředí apod.

Carsharing – sdílení automobilů více lidmi, kterým by se kvůli malé frekvenci využívání nevyplatilo samotným automobil vlastnit a provozovat. Může být provozován jak formou oficiálního či neoficiálního sdružování lidí, kteří pak jsou spoluvlastníky automobilů, tak formou podnikatelskou, tedy službami veřejných půjčoven automobilů.

Družstevnictví – díky dědictví komunismu (povinnému a násilnému zavádění) zdiskreditovaný, ale historicky prověřený a ve světě úspěšně fungující systém se sociálním rozměrem a přínosem pro místní ekonomiku i životní prostředí.

Energetická soběstačnost obcí a regionů – vhodné řešení stále se zvyšujících cen paliv a energií, závislosti na dodávkách paliv ze vzdálených externích zdrojů i na domácí rozvodné síti, ale i nezaměstnanosti, problémů zemědělců apod. Předpokladem pro energetickou soběstačnost obce či regionu je i ekologicky žádoucí místní využívání obnovitelných zdrojů, jako je slunce, voda, vítr či biomasa. Jako první začal propagovat koncepci této nezávislosti mediálně známý starosta Jindřichovic pod Smrkem Petr Pávek, který o dodávkách energií mluvil jako o novodobém vazalství. Dnes je naší jedinou energeticky soběstačnou obcí Kněžice u Nymburka, řada obcí má však dobré výsledky alespoň s částečnou soběstačností.

Farmářské trhy – alternativa pro ty, kteří nechtějí nakupovat anonymní, často chemicky dochucované či přes půl světa převážené potraviny v supermarketech. Zde mohou nakupující přímo od výrobců získávat informace o původu a kvalitě potravin. Kromě toho jsou to příjemná místa k potkávání.

Hodinová banka – systém výměny služeb – za hodinu práce hodina jiné práce bez ohledu na zavedený systém „ceny“ práce. Já někoho budu hodinu učit angličtinu a on mi hodinu bude štípat dřevo.

Kampelička – družstevní záložna, alternativa k běžným bankám, původně svépomocná záložna se sociálním rozměrem. U nás mají kampeličky dnes díky nedávným skandálům velmi špatnou pozici; v tomto případě lze však hovořit o selhání veřejné kontroly či přímo o selhání státu.

Komunitní kompostování – zprostředkovává společné nakládání s bioodpady. Vzniklý kompost pak jednotliví členové použijí na svém pozemku. Ve městech se navíc šíří přímo komunitní zahradničení, kdy si členové společně pronajímají pozemek.

Komunitou podporované zemědělství (KPZ) – zemědělec a komunita jeho místních podporovatelů jsou rovnocennými partnery. Uzavírají smlouvu, ve které se zavazují produkovat (zemědělec) a odebírat (odběratelé) domluvenou produkci, sdílejí rizika neúrody a živelních pohrom. Odběratelé obvykle platí za produkci předem, za to pak celou sezónu dostávají bedýnky potravin. Toto provázání vytváří lokální produkci i lokální spotřebu a aktivně přispívá k trvale udržitelné produkci potravin.

LET systém – alternativní ekonomický (resp. obchodní) systém, který má za cíl napomoci místnímu obchodování. Tvoří ho skupina lidí, kteří k obchodování mezi sebou nepoužívají normální měnu (např. koruny), ale měnu vlastní, takovou, kterou si sami vytvořili. Je to zkratka anglického „local exchange trading systems“, což lze přeložit jako systém místního výměnného obchodu.

Mateřské centrum – zřizují zpravidla matky na mateřské dovolené, které se zároveň podílejí na jeho samosprávě a zajišťují programy, umožňují matkám s malými dětmi vyjít z izolace, kam se celodenní péčí o dítě dostávají. Jsou založena na principu rodinné svépomoci a vzájemné služby, poskytují společenství, solidaritě, vzájemné naslouchání, výměnu zkušeností, laické poradenství a otevřenost všem generacím.

Okrašlovací spolek – svébytný projev naší občanské společnosti po roce 1989. Vychází z historického kontextu, navazují na spolky stejného názvu fungující u nás od druhé poloviny 19. století až do jejich nuceného zániku v roce 1951. Můžeme se tu setkat se čtyřmi rozměry aktivit – činností okrašlovací, činností politicko-ideovou, činností zábavní a činností ochrannou či environmentální.

Pozemkový spolek – sdružení působící v ochraně přírodního či kulturního dědictví, které si za účelem jeho zachrany pronajímá či kupuje cenné lokality či objekty. Členové a příznivci např. sekaří neudržované louky, vysazují stromy, opravují kapličky. S majiteli pak uzavírají dlouhodobé dohody o spolupráci, cenné lokality si pronajímají či se přímo stávají jejich vlastníky. Zajišťuje se tak, že práce lidí z pozemkových spolků nepři-

stokoruně dalších 195 korun. A to jsme zaznamenali pouze první tři kola útrat.

V nedaleké Děravé Lhotě lidé neutráčí mnoho svých příjmů v místě (průměrně asi jen 20 %), protože tam vypukla „katalogová horečka“. Většina jejich peněz jde na objednávky katalogového zboží ze zámoří. Dvojče Jiřího, Petr, bydlí v Děravé Lhotě a teta Anna mu též dala jako dárek k narozeninám stokorunu. Hned si objednal elektronické hračky za 80 korun ze svého oblíbeného zásilkového obchodu a zbytek utratil v místním pekařství. Dcera majitele pekárny si odpoledne koupí za 4 koruny (20 % z 20 korun) v cukrárně lízátka a prohlédne si nejnovější katalog. Majitelka cukrárny si toho za 20 % ze 4 korun už mnoho nepořídí. Jaký je prospekch pro Děravou Lhotu? Petr dostal sto

korun od tety Anny a z toho dvacet korun utratil v pekařství, dcera pekaře nechala 4 koruny v cukrárně a majitelce cukrárny už zbyla jen necelá koruna. Zbytek peněz odešel mimo ekonomiku Děravé Lhoty. Pro toto městečko to dohromady dá skoro 125 korun. A když zase odečteme původní stokorunu od tety Anny, znamená to, že její dar pro Děravou Lhotu přinesl pouhých 25 dodatečných korun.

Pokud srovnáme toky peněz v Lokální a v Děravé Lhotě v našich příkladech, jasně vidíme, co se děje. Mnohem větší část daru tety Anny zůstala v Lokální Lhotě. Koloběh peněz se ale po těchto třech kolech nezastaví. Zatímco v prvním případě zůstává 51 korun na utracení majiteli pizzerie, ve druhém případě to je pouhá necelá jedna koruna v Děravé Lhotě. Je

dost pravděpodobné, že celkové bohatství, vytvořené darem tety Anny v Lokální Lhotě, ještě vzroste. Dokonce po deseti kolech útrat v Lokální Lhotě ještě něco zbývá, zatímco v Děravé Lhotě není z původního daru už vůbec nic po šesti kolech. Kdybychom sečetli všechny příjmy, vytvořené původním příjmem sto korun v Lokální Lhotě a v Děravé Lhotě, dostali bychom asi toto: Lokální Lhota – 80 % peněz zůstává v místě, Děravá Lhota – 20 % peněz zůstává v místě. Celkem sečteno, vytvořil dar tety Anny v Lokální Lhotě příjmy ve výši pětinasobku původní částky! Zatímco v Děravé Lhotě to byl pouhý 1,25násobek.

Je jasné, že každý utrácí peníze svým jedinečným způsobem, a nikdo netvrdí, že je jediné správné kupovat dortí-

jde za pár let vniveč. Zároveň pozemkové spolky za lokalitu přebírají plnou zodpovědnost, jdou příkladem ostatním vlastníkům. Hnutí pozemkových spolků v České republice navazuje na tradice prvorepublikových okrašlovacích spolků.

Regionální produkt – značka, která znamená, že výrobek prošel přísným procesem certifikace, který zaručuje místní původ, kvalitu a šetrnost k životnímu prostředí. Musí být také jedinečný ve vztahu k regionu, vyrobený tradiční technologií, ručně nebo z místních surovin. Např. na Vysočině je to značka Vysočina – regionální produkt®.

Samozásobitelství (zahrádkaření) – ve Velké Británii módní záležitost, které se (kromě tradičního jádra složeného ze starších ročníků méně zámožných vrstev) ve stále větší míře věnují mladší příslušníci středních a vyšších vrstev, včetně řady celebrit. Vycházejí pro ně drahé časopisy, které ho propagují jako prospěšnou a žádoucí aktivitu, jež lidem umožňuje pohyb na čerstvém vzduchu, posiluje komunikaci a spolupráci, rozšiřuje užitečné dovednosti a vědomosti.

Slow Food – mezinárodní sdružení, které bylo založeno jako odpor proti masivně se šířícímu globalizovanému stravování ve stylu fast-food. V současné době má přes 100 000 členů ve 153 zemích světa a získává si stále další příznivce. Jeho snahou je, aby lidé přemýšleli o tom, odkud jejich potraviny pocházejí a jaký příběh je s nimi spojený. V rámci tohoto hnutí vznikají nejrůznější biokluby, bedýnkové systémy, systémy KPZ (komunitou podporované zemědělství) apod.

ky namísto elektroniky. Uvedli jsme jen jednoduchý příklad, na kterém je vidět, jaký dopad mohou mít různé způsoby utrácení peněz. Nezáleží jen na tom, kde utrácíte vy svoje peníze, ale také na tom, kde utrácí peníze lidé, u kterých nakupujete. Pokud ve výše uvedeném příkladu utratí každý 80 % peněz v místě, přinese to městu 500 korun, což je pětikrát více, než byla původní částka sto korun od tety Anny. V Děravé Lhotě, kde každý utratí 20 % svých peněz v místě, dojdeme ke 125 korunám, což je podstatně menší přínos. Tento přínos, tedy peníze, které dar tety Anny vygeneruje pro každé z měst, se nazývá multiplikační efekt.

*Zdroj: Stanislav Kutáček
– Penězům na stopě*

FOTO: KATEŘINA HODKOVÁ A TOMÁŠ HOĐEK

ČTVEREČKOVÁ ZAHRÁDKA aneb ZAHRADNIČENÍ VE STOPÁCH ČTVEREČNÍCH

Vlastní čerstvou zeleninu, voňavé bylinky, drobné ovoce a květiny si může pěstovat snadno každý ve vyvýšeném smíšeném záhonu i na malé předzahrádce nebo v truhlíku na balkóně, na terase, na střeše či za oknem. Právě pro intenzivní pěstování na malém prostoru je vynikající metoda čtverečková zahrádka. Samozásobitelství má smysl i pro městské obyvatele a je důležité pro udržitelný rozvoj.

Snadné zahradničení

Autor konceptu čtverečková zahrádka (Square Foot Gardening) Američan Mel Bartholomew v roce 1976 založil se sousedy na obecním pozemku komunitní zahradu. Avšak jednořádkové zahradničení, všeobecně ve Spojených státech rozšířené, při pěstování pro vlastní potřebu rodin nefungovalo uspokojivě. A tak hledal levný a efektivní způsob zahradničení použitelný pro všechny věkové kategorie, pro lidi s různou úrovní fyzické zdatnosti, pro úplné začátečníky i zkušené zahrádkáře.

Jak se čtverečková zahrádka liší od obvyklého pěstování v rádcích? A jak s ní začít doma nebo ve škole?

Čtverečková zahrádka využívá vyvýšené záhony nebo truhlíky, jejichž plocha je opticky rozdělena mřížkou na čtverce o straně 30 cm. V každém čtverci se pěstuje jiný druh rostliny. Velikost záhonů/truhlíků je uzpůsobena tak, abyste dosáhli na všechna místa a do záhonu nešlapali. Podle potřeb osob, které zahradničí, lze záhon opatřit dnem (například ze silné překližky) a umístit jej do výšky na způsob tzv. salat table. Jako pěstební substrát lze

použít 100% kompost nebo substrát pro čtverečkovou zahrádku. Co se týká kompostu, Mel doporučuje namíchat čtyři až pět různých druhů. Velmi výhodná je výroba vlastního kompostu ze zahradního odpadu a kuchyňských organických zbytků.

Děti se dozvědí, jak vlastně jídlo roste

Vyrůstala jsem v domě se zahradou a jak bývalo před třemi desítkami let běžné, jednou za rok jsem jezdila za starou mamou a Apíkem, dědečkem, na prázdniny. Většinu potravin si sami pěstovali na zahradě. Apík láskyplně opečovával jabloňový sad, k sousedům jsme se my, děti, chodily dívat na slepice, prasátko, včelín... Generace současných prarodičů je převážně přistěhovaná z venkova do měst. Mnozí žijí na sídlišťích či v bytových domech, a mají-li zahradu, často bývá přeměněná z dřívě produktivní živé zahrady na okrasnou, kde trávník, túje a další jehličnany nemají dětem příliš co nabídnout k objevování.

Zahradničení je pro děti jednou z cest zkoumání přírody, půdy a breberky v ní žijících. Děti poznávají původ potravin, jak vlastně jídlo roste. Mají šanci znovu získat ztracený vztah k půdě, která je již 60 let obdělávaná povětšinou jinými osobami než přímými vlastníky a zoufale degraduje. Je naděje, že jako dospělí budou na rozdíl od naší současné společnosti vnímat zásadní význam půdy pro naši existenci a péči o půdu budou považovat za samozřejmost.

Čtverečková zahrádka je díky své názornosti a přehlednosti vynikající pro děti školního i předškolního věku. Plochu záhonu lze snadno rozdělit jednotlivým dětem či přidělit celé skupině dětí. Čtverečkovou zahrádku využijí rodiče, učitelé na základních i mateřských školách, rodinná centra, komunitní zahrady, ale třeba i přírodovědné kroužky při DDM, dětské domovy a další organizace a instituce pracující s dětmi.

Pár tipů, jak na čtverečkovou zahrádku s dětmi

Rozhodnete-li se, ať už jako učitel, nebo rodič, s dětmi zahradničit, může se vám hodit pár postřehů:

→ Rozměry záhonů / truhlíků pro děti. Vhodná velikost záhonu je do 90 x 90 cm, předškoláci 60 cm (např. 60 x 60, 60 x 90 cm). Devět čtverečků je množství, které dítě zvládne pojmenovat a opečovávat. Starší děti se mohou na výrobě záhonu nebo truhlíku podílet, hotový truhlík si zvenku vyparadit nátěrem.

→ Umístění. Dětský truhlík / záhon může být blízko místa, kde si děti rády hrají. U záhonu je důležité, aby byl jasně ohraničen obrubou a děti do něj nešlapaly.

HLAVNÍ ZÁSADY ČTVEREČKOVÉ ZAHŘÁDKY

Počet rostlin na 1 čtverec o straně 30 cm. Rostliny zjednodušeně dělíme na XL, L, M, S jako u oblečení: XL = 1 rostlina, L = 4 rostliny, M = 9 a S = 16. Například ředkviček se vejde do čtverce 16, brokolice jen jedna, saláty 4 a červené řepy 9 kousků.

Výsev a jednocení – špetka a šmik. Semínka se vysévají po 2–3 do hnízd a po vzejití se jednotlivě nůžkami. Nedochází tak ke zbytečnému narušení kořínků rostlinky, která v zemi zůstává.

Záhony jsou umístěné blízko domu. Co je na očích, toho si lépe všimáme. Zahrádku včas zalijete, budete průběžně sklízet úrodu a na uvolněné místo podle sezóny hned vysejete následnou plodinu.

Do záhonu se nešlape. Půda tak zůstává kyprá i bez hlubokého rytí, dobře zadržuje vláhu a snadněji se udržuje bez plevelu. Záhon je široký maximálně 120 cm. Tak vždy dosáhnete doprostřed, ať už kvůli pletí, či sklizení. Délka záhonu je libovolná, ale prakticky se osvědčila do pěti metrů, u delších záhonů už může být komplikací obcházení. U stěny nebo plotu, kde je přístup jen z jedné strany, je záhon široký jen 60 cm.

Směle do výšek! Treláž, vertikální konstrukce pro rostliny, významně rozšiřuje pěstební prostor, což oceníte obzvláště na balkóně, terase či malém dvorku. A záhonoví zahrádkáři: co byste řekli zavařování okurek bez jejich zdoluhavého drhnutí?

15 cm opravdu stačí – klíčová je lopatka kompostu. Většinu rostlin lze pěstovat v záhonech hlubokých 15 cm pod podmínkou, že v půdě je dostatek živin. Zajistíme jej tak, že po každé sklizni jednoho čtverce do něj vpravíme lopatku kompostu. Pro pěstování druhů zelenin vyžadujících hlubší půdu (mrkev, brambory, pórek ...) se použije nástavec, který lze po truhlíku či záhonu podle potřeby přesouvat.

Výhodná rozmanitost. Čím pestřejší je skladba záhonu, tím lépe. Kombinujeme od jednoho druhu zeleniny i více odrůd, jedním z hledisek je délka vegetační doby (rané, polorané, pozdní). Podle zásad smíšené kultury můžeme kombinovat zeleninu s bylinkami, s drobným ovocem (jahody) i s květinami. Květiny pro své vlastnosti vhodné do smíšených kultur jsou například aksamitník a měsíček. Problematické rostliny náchylné na nemoci (například rajčata – plíseň) pěstujeme pokud možno dál od sebe.

Střídání plodin. Vzhledem k systému výsevu a výsadby víme předem, kolik čeho na čtverečkové zahrádce vyroste. I začátečník si tak jednoduše sestaví osevní plán, snadno zajistí střídání plodin a za sezónu sklídí z každého čtverce až tři úrody.

→ Náradí. Pořiďte dětem jejich osobní kovovou lopatku a dětskou konvičku.

→ Děti si zvolí, co budou pěstovat a v jakém množství (počtu čtverečků). Prolistujte s dětmi katalog semenářské firmy. Zaujala je tmavě červená mrkev, žluté a růžové ředkvičky, bílá ředkev s rudou dužinou, pruhovaná rajčata nebo pruhovaná mrkev? To vše lze u tuzemských semenářských firem pořídit. Vyberou-li zeleninu děti samy, budou o ni nadšeně pečovat a sledovat, jak roste.

→ Čtverečková zahrádka je efektivní, ekologická a edukativní. Obejdete se bez chemického hnojení. Děti mohou pozorovat drobné živočichy a brouky, učit se, že všichni živí jsou na zahradě užiteční – provzdušňují a zúrodní půdu, opylují rostliny, slouží jako potrava jinému druhu.

→ Kompostujte, ušetříte. Doma nebo ve třídě s dětmi můžete třídit organický materiál. Na zahrádě založte kompost. I odřezky zeleniny z přípravy jídla ve školní kuchyni lze výhodně zkompostovat. Šikovný tatínek může vyrobit z plastového barelu otočný kompostér, který

kompostování výrazně usnadňuje. V interiéru můžete kompostovat celoročně pomocí žížal ve vermikompostéru. Děti vidí názornou ukázkou recyklace a celého životního cyklu: kuchyňský bioodpad se stane potravou pro žížaly, ty jej promění ve hnojivo, to použijeme jako zdroj živin pro růst rostlin. Kompostování je skvělý způsob propojení každodenní činnosti s výchovou.

Začněte z mála

Čtverečková zahrádka je dílkem do mozaiky udržitelného životního stylu. Nemusíte mít hektary nebo být profi zahrádník. Začněte jedním záhonem 120 x 120 cm. Uvidíte, že vás „to chytne“ a brzy budete chtít přidat záhon další. □

Kateřina Hodková

Literatura:

All New Square Foot Gardening, autor Mel Bartholomew – chystá se překlady
www.laskominkyprokorinky.cz – další informace ke čtverečkové zahrádce

KRAJINA JE NEJKRÁSNEJŠÍ UČEBNICE

Krajina v okolí škol je často ukázkou velice zanedbaného místa.

Rozhodli jsme se to změnit a s žáky všech tří stupňů na změně usilovně pracujeme.

Nyní převažuje spolupráce s žáky prvního stupně. Ze začátku se nám to pro ně zdálo jako velice obtížné téma. Po několikaměsíčním plánování a několikátýdenním realizování ale s radostí oznamujeme, že žák na prvním stupni snadno pochopí, co je prostupnost krajiny a proč je strom v krajině tak důležitý. Stačí dodržet pár zásad. V projektu Krajina – nejkrásnější učebnice II se snažíme pomocí těchto zásad dětem přiblížit krajinu z ekologického hlediska. Cílem projektu pro první stupeň je, aby krajina v okolí zapojené školy byla harmonická a stabilní.

Nezastavujeme se na dílčích informacích

První zásadou je nezastavovat se na dílčích informacích. Jednak proto, že ve škole nejsme od toho, abychom nahradili přírodovědu či vlastivědu, jednak kvůli tomu, že se přes tyto informace nedostaneme k těm podstatným. Je třeba začít rovnou od zákonitostí.

Učíme o blízké krajině

Druhá zásada je také prostá. Učíme žáky o krajině v jejich blízkosti. Když mluvíme o stromech, jsme venku a díváme se na ně. Když mluvíme o půdní erozi, jdeme ven a ukážeme si ji. Pokud máme pomáhat krajině, pomáháme krajině v našem okolí, abychom viděli, jak náš čin působí.

Nestrašíme

Třetí zásadou je nestrašit. Desetileté děti ještě příliš neovlivní své okolí. A po nás přijde ještě mnoho dalších, kteří žáky strašit budou. Naší snahou je vybavit děti takovými akčními strategiemi, aby se při prvním střetnutí s velkými problémy světa neuzavřely a neodmítaly si tyto problémy připustit.

Díky dodržování těchto tří pravidel se nám podařilo s žáky probírat tak obtížná témata, jako je prostupnost krajiny, rozmanitost krajinných prvků, eroze půdy, role stromů v krajině a mnoho dalších. Žáci sami bádají a na základě svých výzkumů vyberou dřeviny, které vysadí. O tom, jak je jejich čin promyšlený a užitečný, během výsadby zpráví lidi ve svém okolí, aby si sami zopakovali, proč se to všechno učili a aby se dobrá myšlenka šířila dál.

Projekt Krajina – nejkrásnější učebnice II probíhá třetím rokem a tento rok v létě

končí. K projektu vzniká metodika, která bude od léta dostupná na našich webových stránkách www.knu.cmelak.cz nebo v tištěné podobě. Možná budeme nabízet realizace spolu s námi, budeme o tom informovat na našich webových stránkách.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky. □

*Veronika Mašková,
manažerka metodických materiálů,
Čmelák – společnost přátel přírody, o. s.*

Mezipředmětová spolupráce (vlevo) a výukové programy (vpravo) v projektu Krajina – nejkrásnější učebnice II

Český jazyk – Medvěd, který nebyl – seznámení se s pojmem krajina	VP Pro jídlo a do pelechu: Co je prostupnost krajiny, co potřebují zvířata? VP: co je důležité pro biodiverzitu? Program v angličtině nebo němčině.
Přírodopis – zmapování dřevin v okolí školy	VP: Hry v přírodě jsou prima – buď u vody, nebo na školní zahradě VP: Jak člověk ovlivňuje krajinu? Jak ji ovlivníme my a co k tomu potřebujeme vědět?
Výtvarná výchova – naše zásahy do krajiny jsou pomíjivé	
Matematika – jak je dlouhý můj vědecký krok?	
Vlastivěda – jak je naše školní zahrada zaplněná? Je tu souvislý korunový zápoj, či ne?	VP pobyt: Co jsme vyzkoumali? Co s tím uděláme a jak o tom povíme lidem v okolí?
Cizí jazyk – ohlédnutí se za celým projektem	
Projekt třídy – zaujetí okolí, zapojení komunity, představení toho, co jsme se dozvěděli.	
Jeden promyšlený čin vycházející z potřeb krajiny	
Posttest	
Zpětná vazba o pozitivním dopadu promyšleného činu	

SIMULAČNÍ HRA

PRŮJEZD, NEBO OBCHVAT?

Obecně prospěšná společnost Chaloupky připravila několik regionálních učebnic, které mohou být inspirací i pro další regiony. Pro výuku občanské výchovy a zeměpisu je to například klasická simulační hra, při níž žáci zažívají různé role při řešení závažného místního problému – zde dopravy v obci Okříšky. Tuto a různé další aktivity z regionální učebnice lze s úpravou reálií použít téměř kdekoli.

METODIKA PRO UČITELE

Nejdříve budeme žáky motivovat, vysvětlíme jim problém, který budeme řešit. Představíme jim mapu variant dopravního řešení Okříšek a oznámíme, že každý bude zastupovat nějakého „fiktivního“ občana, který bude mít v nastalém řešení zcela konkrétní zájmy.

Účastníci si poté vylosují nebo jiným způsobem rozdělí role (ty je nutné předem nakopírovat z metodiky), každý si

vyrobí zřetelnou a dobře čitelnou jmenovku, kterou dá na stolek před sebe. Křestní jméno si mohou zvolit dle libosti. Místnost musí být upravena jako zasedací, tj. předsednický stolek, kde bude sedět zastupitelstvo, další stoly nejlépe do podkvy. Ostatní žáci tvoří běžné občany a mohou sedět v řadách proti zastupitelstvu. Žáci mají čas na seznámení se s rolemi, které budou hrát, a na přípravu svých postojů.

Zasedání řídí starosta (vyučující), který hlídá čas a dává slovo účastníkům. Osvědčilo se vmístit mezi přihlížející i dva zástupce z řad novinářů (jeden ze seriózního a druhý z bulvárního plátku, kteří kladou štiplavé otázky).

Obecní zastupitelstvo diskutuje s občany o návrzích na řešení dopravní situace v Okříškách, které by mělo rychleji i bezpečněji spojit Jihlavu s Třebíčí.

STAROSTA ING. OKŘEŠICKÝ Přednese záměr a možné varianty obchvatu, měl by být neutrální a řídit vše, aby se debata nezvrhla špatným směrem. Neměl by být z jeho řetě patrný osobní názor.	MÍSTOSTAROSTA PAN HLÁVKA Jeho příbuzným je pan Tesařík, který má pozemky v západní části obce. Nejraději by prosadil červenou variantu (obchvat v těsné blízkosti obce), snaží se přednést možnost využití peněz z Evropské unie.	PAN KROPÁČEK Je vlastníkem domu se zahradou, jehož pozemky by byly výstavbou průtahu přetruty a hlavní silniční komunikace by mu vedla doslova pod okny. Jelikož bydlí v centru obce a má přátele, kteří stávají v části Borovi, prosazuje variantu obchvatu zcela mimo obec.	ING. ČESTNÝ Je odborníkem přes dopravní řešení a mnoho jich už realizoval. Snaží se vnést do diskuse odborný nadhled. Kritizuje průtah, který neférově vysokou frekvenci dopravy v centru města. Je pro variantu obchvatu zcela mimo obec, který podle něj díky příhodné zvolenému terénu výstavby nemusí být tak drahý, jak se zdá.
1. ZASTUPITEL SLEČNA NEBOJSOVÁ Vedoucí místního oddílu skautů a majitelka obchodu s ekologickou výživou. Je pro variantu obchvatu zcela mimo obec. Argumentuje bezpečností dětí a čistším vzduchem v obci.	2. ZASTUPITEL PANÍ BLÁHOVÁ Bývalá pracovnice v zemědělství, nyní v důchodu. Není zatím rozhodnuta pro žádnou variantu. Mnoho lidí v centru Okříšek je rozčuluje, protože tam často chodí na procházky, je si ale vědoma, že každý má odlišné zájmy a za každou cenu se snaží být co nejvíce spravedlivá. Rozhodne se až podle průběhu zasedání.	PAN KAPR Majitel místního rybářství. Obchvat by nevyhovoval jeho záměrům, neboť podnik je závislý na vývozu a obchvat oddělí obec ekonomicky výhodné hlavní trase. Hlavně ale jedna varianta obchvatu počítá se zavezením jednoho jeho rybníka, což si nemůže dovolit. Uzavřel navíc novou smlouvu s Rakouskou firmou a kvalitní obsluhu je pro něj klíčová. Je pro variantu kruhového objezdu nebo pro průtah obcí.	PAN KRKOVIČKA Je majitelem restaurace v centru města, mnoho jeho zákazníků pouze projíždí obcí a stavuje se na oběd, obchvatem by přišel o značnou část tržeb, proto prosazuje variantu průtahu nebo kruhového objezdu.
3. ZASTUPITEL MGR. ZOUFALÁ Učitelka na místní škole. Vadí jí velký provoz poblíž školy a zvláště varianta průtahu, která by vytvořila novou křižovatku přímo před školou, je pro ni nepřijatelná. Její manžel má obchod na náměstí a nechce by odvést velkou část tržeb, je tedy nenápadně pro variantu kruhového objezdu.	4. ZASTUPITEL PAN ROPNÝ Vlastní čerpací stanici na kraji Okříšek a obchvat by mu přinesl velké ztráty. Je tedy jednoznačně pro jednu ze dvou variant v centru města – průtah nebo kruhový objezd.	PAN BROUČEK Je členem strany Zelených a ochráncem přírody. Odmítá variantu obchvatu zcela mimo obec, neboť by procházela jedinečnou přírodní lokalitou. Stejně tak je proti řešení uvnitř obce, kde mu vadí velký hluk a znečištění ovzduší. Jako nejlepší, přitom však ne ideální, volí červenou variantu (obchvat v těsné blízkosti obce).	PANÍ KRATOCHVÍLOVÁ Dlouholetá občanka městyse. Zajímá ji veškeré dění, které má vliv na obec, ale zároveň ji těší, že velký provoz v centru obce, ale zároveň ji těší, že díky němu tu více žije. Přijela si poslechnout argumenty všech stran a podle nich se postupně přikloní na nějakou stranu.
5. ZASTUPITEL SLEČNA KREJČÍ Do Okříšek se přistěhovala teprve před několika lety, ale zajímá se o situaci v obci. Obchvat jí připadá zbytečně drahý, doprava přes město ale dosti nebezpečná. Sbírá informace od občanů a při závěrečném hlasování se bude rozhodovat podle svého svědomí.	ING. TESAŘÍK Místní podnikatel, který má pozemky ve východní části města, rád by je ale prodal. Nejlepší příležitost vidí v červené variantě (obchvat v těsné blízkosti obce), kdy by od něj obec musela tyto pozemky odkoupit. Proto tvrději obhajuje právě tuto variantu a kritizuje ostatní řešení.	MUDR. ZÁHROBSKÁ Má v Okříškách na náměstí ordinaci a z oken sleduje neúnosnou dopravní situaci. V centru se pohybují neustále děti a paní Záhrobská má strach, že se jim něco stane. Je jednoznačně pro obchvat, uvědomuje si ale jeho velkou finanční nákladnost, tak váhá mezi těsným obchvatem obce (červená varianta) a tzv. velkým obchvatem.	PAN PŘESPOLNÍ Vlastní v místě plánovaného velkého obchvatu chatu, která, pokud by nepadla pod pásy buldozerů, tak by se zcela jistě z klidného a krásného místa dostala poblíž rušné hlavní silnice. Je proti obchvatu zcela mimo obec, z ostatních variant si vybírá podle argumentů ostatních.
PANÍ STAROSTLIVÁ Jde o mladou maminku, která denně brázdí ulice Okříšek s kočárkem. Dopravní situace jí připadá naprosto nevyhovující. Ještě více ji děsí, že tudy bude chodit její dítě samo, až povyroste. S manželem si postavili dům v oblasti Borovi, takže jediná přijatelná varianta je pro ni obchvat zcela mimo obec.	PAN REJPAL Jde o novináře z bulvárního deníku Žbluňk, který si může vymyslet úplatek někomu ze zastupitelů a bude klást štiplavé otázky, aby získal senační informace do příštího vydání novin.	PAN PÍSAŘ Je seriózní novinář z deníku Zemědělný plátek, který je nestranný a objektivní. Může klást nejrůznější věcné otázky k tomu, co ho zajímá a co by zajímalo konzervativní čtenáře jeho novin.	OBČANÉ Občané mohou mít názory podle libosti. Stávají se jimi žáci, na které nezbyla postava s daným zájmem. Role se samozřejmě mohou libovlnně dotvářet a přidávat.

Zastupitelstvo obce si přeje větší bezpečnost lidí, čistší prostředí i vzduch pro ně. Zároveň si je ale vědomo finančních možností obce.

Existují následující návrhy řešení:

Kruhový objezd v centru obce – nejlevnější varianta, která neřeší provoz v centru obce, ale pouze zvýšení bezpečnosti na nepřehledné křižovatce.

Průtah obcí – jde o výkup pozemků několika obyvatel, kteří mají na daném území zahrady a zboření dvou obecních domů. Opět jde o řešení v rámci obce, které však z jedné křižovatky vytvoří dvě.

Červená varianta – obchvat v těsné blízkosti obce. Problémem je, že prochází územím Boroví, na kterém se už začalo stavět.

Modrá, hnědá a zelená varianta – oddalují obchvat zcela mimo obec. Jsou ale nejnákladnější, obec na ně v současné době nemá peníze.

Závěr

Po uplynutí času, který byl k dispozici, přejdeme k hlasování (buď hlasují jenom zastupitelé a vedení obce, nebo mohou hlasovat všichni) nad jednotlivými variantami. Může vyhrát varianta s největším počtem hlasů. Případně se hlasuje znovu pro dvě varianty, které v předchozím kole dostaly nejvíce hlasů. Při těsném výsledku je možno rozhodnutí odložit na neurčito – záleží na starostovi.

Na závěr je dobré rozebrat celou hru, případně doplnit o aktuální informace z probíhajícího jednání, výstavby nebo zhodnocení již uskutečněného řešení.

- Jak vidí dopravní situaci a případné řešení sami žáci?
 - Jak se cítili ve svých rolích?
 - Kdo se s postavou ztotožnil a komu zcela nesedla?
 - Stala se jim někdy nějaká nehoda v obci?
 - Změnil někdo během hry díky argumentům jiných zcela svůj názor?
 - A musel už někdo z žáků v životě ustoupit a zvolit kompromis?
- Můžeme také diskutovat o současné dopravě.
- Proč jezdí tolik kamionů a nevyužívá se více vlakové dopravy?
 - Můžeme my nějak dopravu ovlivnit?
 - Jak se dopravují žáci do školy?

Žáci by si měli uvědomit, že rozhodování je obtížné kvůli mnoha faktorům (každá postava má jiný důvod). Navíc jsou i obecné důvody, ke kterým je nutno přihlížet. Je to např. životní prostředí, zajištění dopravní dostupnosti a obslužnosti jednotlivých obcí, řešení akceptovatelné místní samosprávou i státní správou, ekonomická náročnost řešení, časová náročnost přípravy a následné výstavby a mnoho dalších.

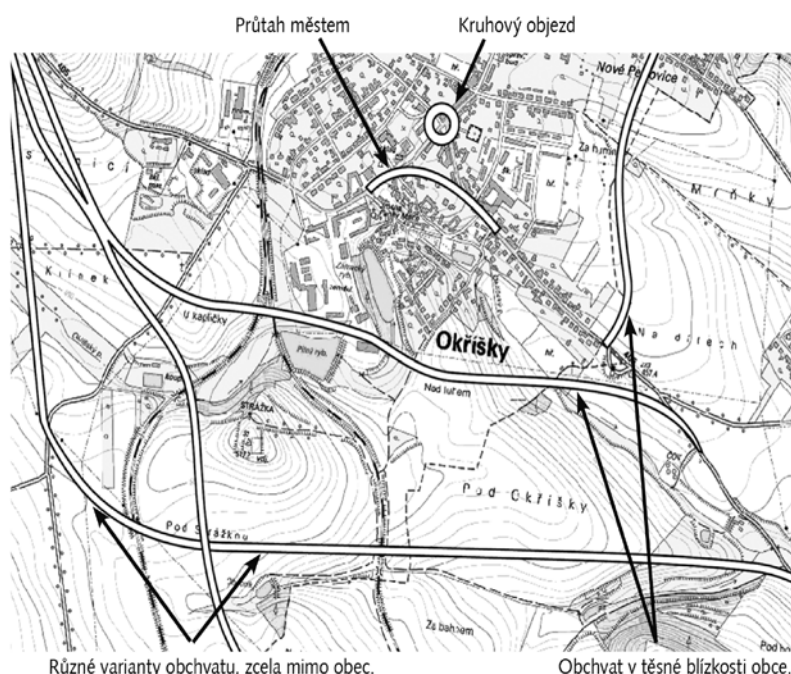
Jde o klasickou simulační hru převzatou z literatury. Podklady k variantám řešení jsou reálné, použité z webových stránek obce Okříšky a upravené podle aktuálních variant v době tisku. Cílem hry není prosadit nějakou variantu, ale naučit žáky spolu komunikovat, přijmout cizí názor, umět spolupracovat a dokázat se dohodnout na kompromisu. Všechny postavy ve hře jsou smyšlené a jakákoliv podobnost s realitou může být čistě náhodná. □

Michal Vrzáček, Chaloupky, o. p. s.

Okříšky a okolí, regionální učebnice pro II. stupeň ZŠ. Na CD lze získat za 50 Kč + poštovné prostřednictvím www.chaloupky.cz/cs/shop, kde jsou dostupné i: Moravské Budějovice a okolí, regionální učebnice pro gymnázium Břežsko, regionální učebnice pro I. a II. stupeň ZŠ

ZADÁNÍ PRO ŽÁKY A STUDENTY

V následující hodině nás čeká simulační hra, ve které budeme projednávat dopravní řešení Okříšek, níže je přiložena mapa několika variant tohoto řešení.

Napiš si pro sebe:

Jakou jsi měl/a při hře roli?

Jaký názor jsi zastával/a?

Musel/a jsi volit kompromis?

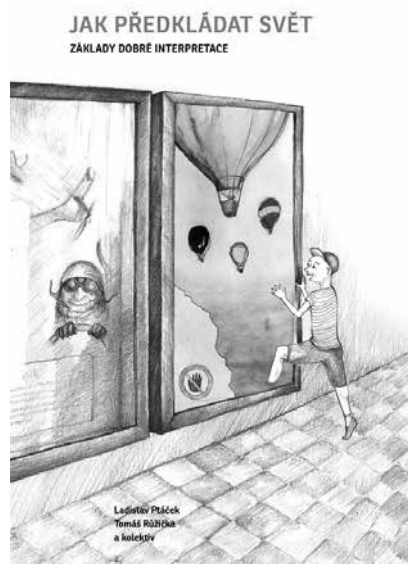
Jaký názor zastáváš opravdu nebo tvoji rodiče?

Napiš tři výhody a tři nevýhody plánovaného obchvatu městyse Okříšky.

VÝHODY	NEVÝHODY
1	1
2	2
3	3

PUBLIKACE

JAK PŘE(D)KLÁDAT SVĚT

Kniha Jak pře(d)kládat svět – základy dobré interpretace je zaměřená na to, jak prezentovat a představit chráněné území, historii zámku či třeba tradiční hospodaření. V knize se dozvíte vše podstatné, co by měl dobrý interpretátor pro svou profesi znát, zároveň na mnoha fotografiích prezentuje příklady z České republiky i ze světa. Cennou součástí je také příloha věnovaná plánování interpretace, které je u nás zatím pouze v plenkách. Knihu je možné objednat u Nadace Partnerství. V případě, že byste měli zájem, můžete tuto publikaci koupit společně s knihou Za jeden provaz, kterou představujeme v tomto Bedrníku v rubrice Didaktika, v balíčku za zvýhodněnou cenu: <http://eshop.nadacepartnerství.cz/2v1-jak-pre-d-kladat-svet-za-jeden-provaz/d-70663/>.

ŽIVÁ ZAHRADA

Sedmdesátistránková příručka autorů V. Křivana a P. Stýbla Živá zahrada vám poradí, jak budovat přírodní zahrady, aby byly plné života, jak lákat do zahra-

dy živočichy, hmyz, ptáky, obojživelníky, plazy nebo savce. V publikaci plné fotek a nápadů se dozvíte, jak v zahradě budovat úkryty a krmíště pro zvířata, jak může vypadat hmyzí hotel nebo broukoviště, co sázet na záhonech, aby byla zahrada plná opylovačů, včel, čmeláků a motýlů. Jak budovat zahradu, aby byla pro živočichy bezpečná, bez pastí a chemie... Vydavatel: Chaloupky o.p.s., školská zařízení pro zájmové a další vzdělávání, 2013. K zakoupení na: <http://www.chaloupky.cz/cs/shop/metodicke-materialy/ziva-zahrada-v-krivan-p-styblo.html>.

REGIONÁLNÍ ZNAČKY

Každý region má svůj neopakovatelný charakter, daný přírodním bohatstvím, kulturou a staletými tradicemi jeho obyvatel. Také výrobky a produkty pocházející z určité oblasti nesou část tohoto charakteru – je do nich vložena práce místních řemeslníků a zemědělců i část jejich duše.

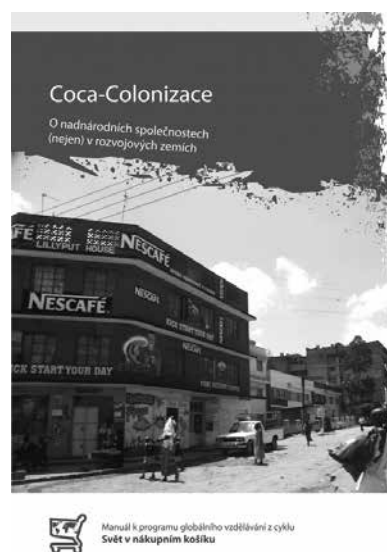
Hlavním cílem regionálního značení je zviditelnit jednotlivé regiony (jak tradiční, známé např. svou zachovalou přírodou, zdravým prostředím, lidovými tradicemi, nebo i „nové“ či zapomenuté) a upozornit na zajímavé produkty, které zde vznikají. Do systému regionálních značek se od roku 2004 zapojilo již 22 regionů – Krkonoše, Šumava, Beskydy, Moravský kras, Orlické hory, Moravské Kras, Górolsko Swoboda, Vysočina, Polabí a Podkrkonoší, Haná, Českosaské Švýcarsko, Jeseníky, Prácheňsko, Broumovsko, Kraj blanických rytířů, Železné hory, Moravská brána, Zápazdí, Znojemsko, Toulava a Opavsko. V každém z nich vznikla regionální značka pro výrobky, která zaručuje vedle jejich kvality a šetr-

nosti k přírodě především jejich původ a vazbu na určité výjimečné území. V návaznosti na značení výrobků se v některých regionech (zatím Šumava, Jeseníky, Prácheňsko a Kraj blanických rytířů) značení používá i k podpoře vybraných ubytovacích a stravovacích zařízení.

Systém regionálního značení výrobků a služeb koordinuje na národní úrovni Asociace regionálních značek, o. s., která je sdružením regionů s vlastní značkou. Vydává vlastní bulletin, letáky a také publikace. Publikace „Regionální značení napříč Evropou – Sdílení zkušeností v oblasti podpory regionálních produktů“ představuje různé přístupy ke značení místních produktů a služeb, které slouží ke zviditelnění lokálních producentů a zpestření nabídky pro místní obyvatele i návštěvníky jednotlivých regionů. Zachycuje zajímavé příspěvky, jež zazněly na mezinárodní konferenci, konané na podzim 2010. Vedle příkladů z Irska, Velké Británie, Španělska, Nizozemska, Polska, Rumunska a Slovenska se v publikaci představily i tři z regionů sdružených v Asociaci regionálních značek: Šumava, Polabí a Moravský kras. Publikace je kompletně dostupná na: <http://www.regionalni-znacky.cz/arz/cs/dalsi-tiskoviny/?file=publikace-znacen.pdf&do=download>.

Zdroj: www.regionalni-znacky.cz

COCA-COLONIZACE

Všimli jste si někdy, s kolika obchodními značkami se denně setkáváme? Víte, jak vznikla Coca-Cola a proč má Santa červenou čepici? Kolonizují nadnárodní společnosti svět? A je externalita sprosté slovo? Manuál s názvem Coca-Coloniza-

ce a podtitulem „O nadnárodních společnostech (nejen) v rozvojových zemích (z cyklu Svět v nákupním košíku)“ k výukovému programu obsahuje metodiku a informační materiály.

Pomocí příběhu všedního dne, který je vyjádřen logy běžných výrobků, si studenti uvědomí sílu a vliv obchodních značek a současně získají představu o velikosti společností stojících v jejich pozadí. Na příkladu Coca-Coly se pak společně zamyslí nad tím, kdo všechno je s konečným produktem spojen a kdo a za jakých podmínek se podílí na jeho výrobě. Studenti v průběhu programu vystřídají pět stanovišť, kde pracují ve skupinách na zadaných úkolech. Vyslechnou si potíže zaměstnanců v Kolumbii, zpracují plakát o problémech s vodou v Indii a práce s textem jim přiblíží principy chování nadnárodních společností. Studenti se tak v průběhu programu seznámí nejen s charakteristikou a fungováním nadnárodních společností, ale také s konkrétními příklady jejich vlivu na člověka i přírodu (nejen) v rozvojových zemích. Během závěrečného shrnutí si studenti uvědomí rozsah moci, kterou nadnárodní společnosti v globalizovaném světovém obchodě mají, a s tím spojenou zodpovědnost i možnost zneužití. V diskuzi jsou pak představeny některé z možností, jak negativním dopadům nadnárodních společností na lidi i životní prostředí zabránit, a to jak ze strany vedení firem či jejich zaměstnanců, tak i nás jako spotřebitelů a cílových zákazníků. Cílová skupina: 8. a 9. třída ZŠ a SŠ.

Vydalo Centrum globálního rozvojevého vzdělávání NaZemi, k dostání prostřednictvím: <http://obchod.nazemi.cz/cs/publikace/>.

MYXPERIENCE

EXPERIENTIAL EDUCATION GAMES

MYXPERIENCE

TRAINING COURSE ON EXPERIENTIAL EDUCATION
13th-21st OCTOBER 2012, CZECH REPUBLIC

“Life Begins at the Edge of Your Comfort Zone.”

Zajímavým tipem na prázdniny může být sborník třinácti psychologicky laděných, kreativních i outdoorových her z tvorby Prázdninové školy Lipnice. Anglický překlad je k dispozici na webu pro-

jektu MyXperience, kde najdete i další studijní materiály k tématu: <http://brontosaurus.cz/myxperience/study-materials/>. Zážitek učení se využívá v neziskové i komerční sféře, například pro smílení týmu, pro zvýšení kreativity pracovníků nebo k sebezpoznaní a osobnostnímu rozvoji. Jedná se o světově uznávaný pedagogický koncept, který se v českém prostředí odlišuje častějším zařazováním her a nápaditým využíváním přírodního prostředí.

Zdroj: Hnutí Brontosaurus

ŠKOLNÍ PŘÍRODNÍ ZAHRADA KROK ZA KROKEM

Líska, občanské sdružení pro EVVO ve Zlínském kraji, vydala v rámci projektu „Naše školní zahrada jako přírodní učebna – praktická pomoc školám“ novou pomůcku pro mateřské a základní školy: plakát Školní přírodní zahrada krok za krokem.

Autorka plakátu Marie Kordulová představila své rady a nápady ke školním zahradám zajímavou myšlenkou: Školou procházejí celé budoucí generace, a na nich záleží, kam se bude život na planetě ubírat v budoucnu. Na nás pak záleží už dnes, jaké jim k tomu rozhodování o Zemi poskytneme znalosti a dovednosti. A proto je žádoucí, aby se děti co nejčastěji setkávaly přímo s přírodou, nejlépe v rámci školní výuky, kde je odborný pedagog může vést k lásce a úctě k přírodě. A kde lépe, než na školní zahradě, můžeme o přírodě učit? Mohou zde probíhat praktické hodiny výuky botaniky, zoologie, zejména pak entomologie, ale i geologie a mineralogie.

Na konečné podobě školní zahrady se mohou aktivně podílet děti, žáci školy, ale také rodiče. A že není dostatek financí? Ne vše se dá zaplatit. Někdy je dobrý nápad, šikovný pan školník nebo aktivní učitel,

který dokáže nadchnout své okolí, tím nejlepším, co mohlo školní zahradu potkat.

Plakátek mile a nápaditě ilustrovala Kateřina Mrnůštková. Je určen těm, kdo plánují či již budují zahradu u své školy. Více informací na:

www.liska-evvo.cz

DESATERO DOMÁCÍ EKOLOGIE V NOVÉM VYDÁNÍ

MOJÍM KLÁSK POKRÝVÁ ALEŠ MÁCHAL
DESATERO DOMÁCÍ EKOLOGIE

Nejnovější vydání Desatera domácí ekologie vypravil do světa na sklonku roku 2012 Ekologický institut Veronica. Je plné dobrých rad a pozitivních příkladů. Deset kapitol ukazuje, jak každý z nás může svými každodenními rozhodnutími prospět životnímu prostředí a mnohdy i svému zdraví a peněžence. „Díky osvědčeným tipům mohou čtenáři s Desaterem šetřit přírodu, svoji kapsu i svědomí,“ přibližuje posílání knihy jeden z jejích autorů Aleš Máchal. „Své čtenáře nehodlám poučovat, peskovat ani hlásat chudobu a odříkání. Podporujeme spíše směřování k bohatšímu životu skromnějšími prostředky,“ shoduje se trojice tvůrců, kterým se v kapitolách Energie, Voda, Nakupování, Ovzduší, Odpady, Doprava, Zahrada, Potrava a zdraví, Příroda a Globalizace a lokalizace podařilo skloubit aktuální odborné poznatky s tradičními a vyzkoušenými radami.

Zdroj: www.veronica.cz

Školní přírodní zahrada krok za krokem

ŠKOLU PROCHÁZÍ CELÉ BUDOUCÍ GENERACE, NA NICH ZÁLEŽÍ, KAM SE BUDE ŽIVOT NA PLANETĚ ZEMI UBÍRAT. A NA NÁS, JAKÉ JIM K TOMU DÁME ZNALOSTI A DOVEDNOSTI.

ŠKOLNÍ ZAHRADA je jako živá učebnice

Děti mají rádi město, město má své přírodní podstaty venku i v prostředí městských parků a v blízkosti škol. Příroda je součástí našeho života a přirozeně se setkáváme s ní každý den. Děti jsou velmi vnímavé a přirodu je snadné vnímat. Město má své přírodní podstaty venku i v blízkosti škol. Příroda je součástí našeho života a přirozeně se setkáváme s ní každý den. Děti jsou velmi vnímavé a přirodu je snadné vnímat.

V přírodní zahradě lze vyvolávat řadu zajímavých prožitků: jednoduchou hravost, poznávání nebo naučnou úroveň, přirozené učení se v pracovních činnostech a v rámci skupiny, experimentování a řešení vlastních otázek. Může být i zdrojem zdrojů informací a různých zážitků, které by mohly být jen v učebnici. Děti jsou velmi vnímavé a přirodu je snadné vnímat.

FÁZE PLÁNOVACÍ

Důležité je vše správně připravit a naplánovat

Nejlepší je společně s pedagogickým sborem a vedením školy poradit, k čemu má zahrada sloužit a proč. Jaké jsou představy jednotlivých vyučujících, co je prioritou. Vzhledem ke skutečnosti, že zahrada je dlouhodobý projekt, který se bude vyvíjet, je důležité, aby se v ní našel prostor i pro budoucí změny.

FÁZE BUDOVÁNÍ

Následuje vlastní realizace zahrady

Díky se zpracování projektu a časového harmonogramu o děti – co se již učilo a dalo se, připadne co je důležité. Bude se v něm točit i v budoucnu i přírodní prostředí. Poukazuje se na oslovování architektů, kteří mají v budování přírodních zahrad zkušenosti.

PROGRAMY

LOCAL HEROES

Sdružení Tereza představilo začátkem roku 2013 nový vzdělávací program Local Heroes. Týká se životního prostředí ve městě a vede k drobným akcím, které žáci sami naplánují a realizují. Děti si během projektu například vyzkouší pečovat o kousek zeleně u školy, sázet stromy a květiny, vylepšit místní park či uspořádat výstavu o proměnách okolí.

Proč název Local Heroes neboli Místní hrdinové? „Hrdina nemusí mít nadpřirozené vlastnosti ani zachraňovat celý svět. Hrdinou je každý, kdo sebere odvalu a udělá podle svých možností cokoliv, co posune místo, ve kterém žije, k lepší-

mu,“ vysvětluje koordinátorka projektu Lenka Fejtklová.

Program si klade za cíl pomoci žákům získat důležité dovednosti, které využijí k přímému ovlivňování životního prostředí v místě, kde žijí. Děti zmapují okolí školy a na základě svých poznatků si samy vymyslí, naplánují a zrealizují projekt. Učitel či lektor se stává pouze jejich průvodcem. Děti se naučí pracovat v týmu i samostatnému rozhodování a uvidí, že i oni mají možnost zasahovat do dění ve svém okolí a zažijí pocit úspěchu.

Prvním metodicky propracovaným tématem programu Local Heroes, kterým se mohou zabývat žáci v pražských školách v roce 2013, je Zeleň ve městě. Více najdete na:

<http://localheroes.terezanet.cz>

GEOPARKY

Termín geopark označuje území, které poskytuje obraz o geologickém vývoji Země a ukazuje vliv místního přírodního bohatství na ekonomický a kulturní rozvoj společnosti. Vzniká v regionu, jehož geologická stavba umožňuje zajímavou interpretaci geologických procesů a je takto veřejnosti interpretována, a kde se vytvoří funkční infrastruktura z místních skupin, podporující tradiční i nové geoturistické aktivity. Geopark vzniká jako iniciativa místní komunity a může být na její popud podporován odbornými pracovišti.

Geoparky tedy v sobě spojují jak aspekt místní ekonomiky, tak vzdělávací role. Geoparkům se podrobněji věnoval Bedrník 2007/1. Aktuálně můžete například pro školní výlet využít výstavu Národní geopark Železné hory – Historii Země za dva dny, která se koná v Regionálním muzeu v Chrudimi od 26. 4. do 7. 7. 2013.

Zdroj: www.geology.cz/narodnigeoparky, www.geoparkzh.cz

FILMY

LOKÁLNÍ A GLOBÁLNÍ:
O SMYSLU BLÍZKOSTI

Dokumentární film režiséra Tomáše Škrdlanta „Lokální a globální: O smyslu blízkosti“ hledá u nás a v jižní Anglii odpověď na otázku, nakolik je globalizovaný systém produkce potravin racionální, a jak v praxi přiblížit zemědělcům a spotřebitelům formou bedýnkových systémů, farmářských trhů, prodeje ze dvora a neziskových školních jídelen v kraji, kde původní jídelny byly dávno zrušeny. Námět a scénář filmu vytvořila Naďa Johanisová. Celý film lze shlédnout na tomto odkazu: http://is.muni.cz/el/1423/podzim2012/HEN617/um/LOCAL_AND_GLOBAL.avi.video?info. DVD lze za cenu 99 Kč objednat na e-mailu: objednavky@thinktank.cz (poštovné a balné 50 Kč, při objednávce na dobírku 80 Kč).

www.thinktank.cz

TED - PARTYZÁNSKÝ
ZAHRAĐNÍK

Jak jednotlivec zásadně změnil nejen trávníkový porost před domem, ale dnes i svoji komunitu... „Jsem ze South Central. Tohle je South Central: prodejny alkoholu, fast foody, opuštěné pozemky. Městští projektanti se dohodli, že přejmenují čtvrt na něco, co bude znít trochu lépe. Přišli s názvem Souht Los Angeles, jako by to snad mělo vyřešit všechny problémy... Stejně jako další 26,5 miliónu Američanů i já žiju v oblasti bez přístupu k normálnímu jídlu... Obezita je v mojí čtvrti pětikrát častější než v šestnácti kilometrech vzdáleném Beverly Hills... Jídlo je problém a zároveň řešení... Takže co jsem udělal? Založil jsem si vlastní zahrádku na dvorku před domem...“ Anglicky s českými titulky volně dostupné na: <http://www.freepub.cz/2013/ted-partyzansky-zahradnik/>.

LITERATURA K TÉMATU EKONOMICKÁ LOKALIZACE

(zdroje použité v článku Globalizace vs. lokalizace v tomto Bedrníku na str. 11–14, zjednodušené citace)

- Eva Fraňková: Ekonomická lokalizace v environmentálních souvislostech aneb Produkce a spotřeba zblízka. Disertační práce. FSS MU Brno 2012.
- Hana Klenovská: Transition Towns ve Velké Británii: koncept a realita. Diplomová práce, FSS MU Brno 2011
- Tereza Dvořáková: Prodej lokálních potravin v Brně. Diplomová práce. FSS MU Brno 2012
- Naďa Johanisová: Co je ekonomická lokalizace. Veronica 2008/5
- Stanislav Kutáček: Co budeme jíst, až dojde ropa? Veronica 2008/5

- Míla Kettnerová: Najít si svou komunitu. Veronica 2012/5
- Kateřina Pařízková: Komunitou podporované zemědělství pro Evropu. Veronica 2012/5
- Obchodník má být prospěšný svému regionu. Rozhovor s Miloslavem Hlavsou. Veronica 2012/5
- Magazín Hnutí Duha 2012/1
- cs.wikipedia.org
- www.thinktank.cz
- www.kpzinfo.cz
- www.biofarma.cz
- www.bedynky.cz
- www.nalok.cz

- www.hnutiduha.cz/olomouc/nase-aktivity/biopotraviny/bedynkove-systemy
- www.bedynky.blogspot.cz/p/co-je-bedynkovani.html
- www.potravinovezahrady.cz
- www.prazelenina.cz
- www.bio-info.cz/zpravy/zajem-o-mestke-pestovani-a-kompostovani-roste
- www.slowfoodbrno.cz/aktuality/jak-vytvorit-uspesnou-komunitni-zahradu
- www.ekowatt.cz
- www.energyglobe.com/cs_cz
- www.brixtonpound.org
- www.bristolpound.org
- www.konzumuo.cz

DOBŘÉ RADY ZDARMA

V záplavě reklam, které nás přesvědčují o nutnosti pořídit si ten který „skvělý“ výrobek, se mnohdy člověk ztrácí. Aniž si to uvědomíme, máme najednou doma spoustu produktů, které vlastně nepotřebujeme, stávají se z nich jen lapače prachu a často takové předměty nakonec vyhodíme nevyužité. Jak nepodlehnout? Tipy dává brožura **Šetrné nákupy – jak nakupovat s rozumem**, kterou v roce 2013 vydalo občanské sdružení EkoCentrum Brno.

EkoCentrum Brno je příjemné místo otevřené pro celou rodinu. Jeho návštěvníci na brněnské ulici Ponávka mohou využívat knihovnické a ekoporadenské služby. Zdejší knihovna patří k největším takto zaměřeným veřejným knihovnám u nás, nabízí přes 4 500 titulů. Nepřetržitý poradenský servis zajišťují zkušení ekoporadci, kteří se také podílejí na realizaci tematických kampaní, publikací a vzdělávacích programů. Pro Českou televizi například připravili divácky úspěšné cykly rad pro šetrnou domácnost.

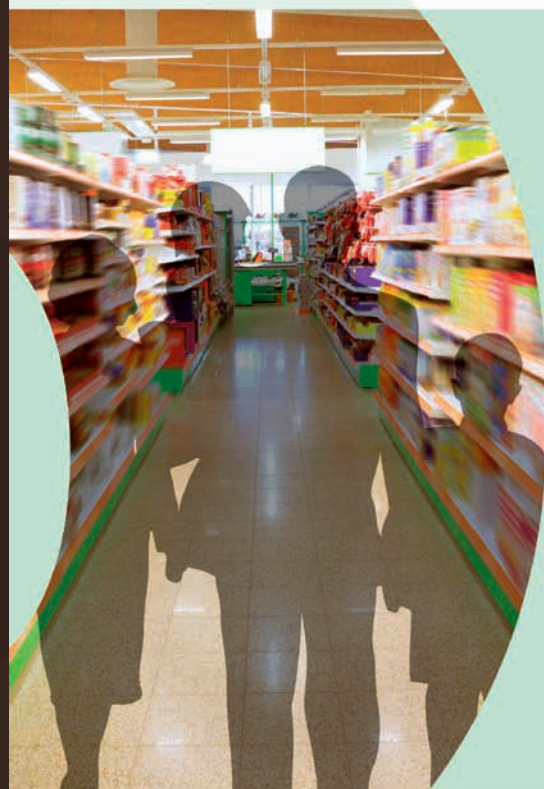
A dobré rady jsou tu pořád zdarma. K dlouhodobým vydavatelským aktivitám sdružení patří oblíbené edice praktických námětů pro šetrnější každodenní životní styl. V přehledných brožurkách kapesního formátu může každý najít inspiraci, jak ladit svůj životní styl, aby byl ohleduplnější k životnímu prostředí. Nejnovější brožura z této série poradí, jak nakupovat šetrně k přírodě, svému zdraví i peněžence. Není totiž nad to pořídit si věci, které jsou kvalitní a trvalého charakteru. A leccos si také můžeme vyrobit nebo dotvořit sami.

„Vyrazte za nákupy jinam než do obchodu,“ doporučuje brožurka. „Pokud chcete podpořit prodej místních výrobků a produktů, je nejlepší variantou návštěva stále populárnějších farmářských trhů. Zejména v letní sezóně má člověk opravdu na výběr, kam vyrazit na výlet a pořídit nejen potraviny z místní produkce i v biokvalitě, ale i další výrobky z řemeslných dílen a dalších lokálních zdrojů. Informace o konání farmářských trhů najdete například na: www.ceskefarmarsketrh.cz. Vyrazit můžete také na konkrétní ekofarmu, mapu ekofare a další zajímavé informace najdete v Ekomapě na: www.veronica.cz/ekomapa. Velmi zajímavým nákupním místem je portál www.fler.cz, kde najdete výrobky českých výrobců od módy až po nábytek.“ Brožurka si klade za cíl poskytnout základní orientaci, stručné náměty a tipy. Podrobnější informace k jednotlivým tématům a další náměty najdete na internetových stránkách: www.ecb.cz/ekorozhledna.

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

*Z materiálů EkoCentra Brno
vybrala (gá)*

ŠETRNE NÁKUPY jak nakupovat s rozumem

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Šetrné oblékání

Pro většinu lidí je bavlna značkou příjemného materiálu, který se dobře nosí. Věděli jste ale, že i když bavlníkové plantáže zabírají jen 4 % světové půdy, na jejich pěstování je spotřebováno 10–20 % světové spotřeby pesticidů? Bohužel pesticidy použité v zemích třetího světa jsou často velice toxické a špatně odbouratelné v přírodě. Spolu s bavlněným oblečením si „přinášíme domů“ kromě pesticidů také hnojiva, toxická barviva a další nevhodné látky. U mnohých lidí se potom může objevit kožní nesnášenlivost (ekzém, alergie, či dokonce horší zdravotní potíže). Součástí výroby takového konvenčního oblečení je také jeho cestování. Než dorazí k nám domů, od vypěstování materiálu až po šití a barvení, urazí tisíce kilometrů, což znamená velké množství paliva, energie, emisí a dalšího znečišťování životního prostředí.

Řešením může být to, že si budeme pořizovat oblečení z jiných materiálů. Například biobavlna je pěstována bez použití chemických látek, existují i barevné druhy biobavlny, takže není nutné ji potom barvit.

Dalšími materiály jsou:

- bambus, který je velice vzdušný, antistatický, antibakteriální, dobře saje pot,
- konopí je velmi pevné, 100% chrání před UV zářením, nepřitahuje moly, dobře saje pot a také je antistatické a antibakteriální,
- celulóza (Tencel, Modal) je získávána ze dřeva, má dobré absorpční schopnosti a je vhodná pro alergiky,
- len je vhodný zejména na letní oblečení, jelikož hezky chladí, navíc v České republice existuje mnoho výrobců lněného oblečení, takže kousky, které koupíte, nemusí předtím procestovat celý svět.

Tipy, jak vyrábět z ovčí vlny, najdete na www.ecb.cz v rubrice EkoRozhledna.

FOTO © PETR KUTÁČEK

„Přemýšlení v globálních souvislostech a solidarita vůči ostatním lidem a přírodě nás nevyhnutelně přivedou k okamžiku, kdy budeme muset svou těžce vydobytou svobodu použít v tom nejradikálnějším, nejopravdovějším smyslu: k tomu, abychom využívání svých možností dobrovolně omezili.“

Marco Deriu,
politolog a sociolog, profesor na italské Univerzitě v Parmě